

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу. **Редакційна колегія:** Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. **Комп'ютерний дизайн:** Г. Булахова.
Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна.
Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 4 2022

ЗМІСТ

Коротко про головне

Робоча поїздка Президента України В. Зеленського.....3

**Виступ Президента України В. Зеленського
на Всесвітньому економічному форумі в Давосі3**

Аналітика

Політичні акценти

Дем'яненко М.

**Сто днів повномасштабної російсько-української війни:
ситуація на фронтах і перспективи розвитку подій
в оцінках експертів8**

Потіха А.

**Імовірність вступу Швеції і Фінляндії до НАТО:
вплив на перспективи приєднання до Альянсу України17**

Тарасенко Н.

**Шостий пакет санкцій ЄС проти Росії:
суть обмежень і оцінки експертів24**

Ворошилов О.
Всесвітній економічний форум у Давосі і Україна.....32

Аулін О.
Світ ісламу в 2021 р.37

Економічний ракурс

Горова С.
АПК у реаліях повномасштабної російсько-української війни41

Кулицький С.
**Проблеми розвитку нафтогазового сектору економіки України
в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Росії47**

До уваги держслужбовця

Шумілова А.
**Нові надходження довідково-бібліографічних видань
до відділу науково-бібліографічної інформації.....56**

Коротко про головне

Робоча поїздка Президента України В. Зеленського

Звернення Президента України В. Зеленського за підсумками робочої поїздки до Запорізької, Донецької та Луганської областей

Бажаю здоров'я, шановні українці!

Сьогодні в мене нічне звернення, тому я коротко.

Багато роботи було. Нескінченна доба. Був у Запоріжжі, Запорізькій області. Підтримав наших військових, нагородив найкращих. Заслухав доповідь. Були на позиціях.

Провів зустріч з головою обласної державної адміністрації, місцевим керівництвом поліції, Служби безпеки, а також деякими мерами тимчасово окупованих міст.

Зустрівся з маріупольцями, яким вдалося виїхати з міста живими і з дітьми. Тут їх зустріла Хортиця. По-людськи й тепло. Умови – бачив – тимчасові, але непогані. Зрозумів їхні складні питання. Думаю, вирішимо.

У кожної сім'ї – своя історія. Більшість була без чоловіків. У когось чоловік пішов воювати, у когось – у полоні, у когось, на жаль, загинув. Просто трагедія. Ні дому, ні близької людини. Але треба жити заради дітей. Реальні герої – вони серед нас.

Після цього поїхав з керівником офісу (Офісу Президента. – Прим. ред.) на схід. Були в Лисичанську, були в Соледарі. Пишаюся кожним і кожною, кого зустрів, кому тиснув руку, з ким спілкувався, кого підтримав. Дещо привезли військовим. Про це детально не буду.

А дещо привезли від них вам. Це важливо. Впевненість привезли. І міцність. Я бажаю їм здоров'я. Їхнім батькам – уклін. Всім нам – перемоги.

Слава Україні! *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2022. – 6.06).*

Виступ Президента України на Всесвітньому економічному форумі в Давосі

«Маємо не боятися створювати нові прецеденти» – виступ Президента України на Всесвітньому економічному форумі в Давосі

Шановний пане голову, професоре Шваб!

Шановний Президенте Кассіс!

Шановні пані та панове!

Шановні присутні!

Я вдячний за цю можливість узяти участь у дискусії на форумі. Загальна тематика Давосу цього року – «Історія у поворотний момент – урядові політики та бізнес-стратегії». І саме цього року слова «поворотний момент» не є просто риторичною фігурою.

Зараз справді такий момент, коли вирішується, чи пануватиме у світі груба сила.

Якщо пануватиме, то наші думки їй не цікаві. І в Давосі ми можемо більше не збиратися. Бо для чого?

Груба сила не шукає нічого, крім як підкорення тих, кого хоче підкорити. І вона не дискутує, а вбиває одразу, як це робить Росія в Україні просто зараз, просто в цей час, коли ми з вами спілкуємося.

До речі, погляньте, будь ласка, на будівлю колишнього Російського дому в Давосі. Він перетворений на Дім російських воєнних злочинів.

І це є приклад їхньої трансформації. Того, що Росія зробила із собою, ставши державою воєнних злочинів. І того, що вона несе світу, надихаючи ще й інших потенційних агресорів.

Замість успішних мирних міст – чорні руїни. Замість нормальної торгівлі – заміноване море й заблоковані порти в Україні. Замість туризму – закрите небо й тисячі російських бомб і крилатих ракет.

Ось як виглядатиме світ, якщо людство прогавить цей поворотний момент. Виглядатиме, як дуже велика колекція воєнних злочинів.

Отже, історія пам'ятає багато моментів, коли все змінювалося кардинально.

Пам'ятає, наприклад, як усього лише декілька пострілів можуть призвести до загибелі мільйонів людей. Якщо це постріли 28 червня 1914 р. в Сараєві.

Історія пам'ятає, скільки горя може принести зло однієї людини, якщо вона бачить, що їй не чинять достатнього спротиву. Як це було, наприклад, у 1938 р. в Мюнхені.

Історичні повороти бували помітними й не дуже. Але на них завжди доводилося реагувати, намагаючись підготуватися на випадок інших історичних зламів – як то кажуть, підстелити соломки. Або намагаючись залікувати рани від катастроф, які були за тим чи іншим історичним поворотом.

І зараз ми маємо велику колекцію таких реакцій: Статут ООН з усіма підрозділами організації, ОБСЄ, МАГАТЕ, СОТ і багато-багато інших важливих інституцій. Але чи достатньо їх, щоб реагувати на те, з чим ми зіткнулися сьогодні?

Та чи можна зараз обійтися спробою адаптувати ті інституції під сучасні виклики?

Точно ні. Потрібно змінювати підхід.

Не реагувати, а діяти. І діяти превентивно. І не лише адаптувати під нові реалії те, що маємо, а й створювати нові інструменти. Нові прецеденти.

Погляньте, що вже зробила Україна.

Ми створили історичний прецедент сміливості. Не послухавши тих, хто казав, що наша оборона не протримається довше кількох днів.

Ми зупинили російську армію, яку називали другою у світі, і ціною важких боїв і тисяч життів поступово витискаємо окупантів з нашої землі.

Але чи довелося би нам це робити, якби ще минулого року до нас дослухалися й застосували проти Російської Федерації справедливо й превентивно увесь спектр санкцій, які здатні збити з ніг будь-якого агресора?

Впевнений, що відповідь – ні. Недопущення війни було б гарантоване, якби дії світу були превентивними, а не реагуванням.

Україна створила й інший прецедент за ці три місяці. Прецедент небаченого єднання демократичного світу навколо емоції справжнього захоплення українською сміливістю й навколо розуміння, що за свободу потрібно боротися.

І тепер сотні мільйонів людей у демократичних країнах підтримують і тиснуть на уряди й компанії заради того, щоб вони обмежували відносини з державою-агресором – з Росією і допомагали народу, на який напали.

Але це відбувається тільки зараз, хоч Росія пішла війною проти України ще у 2014 р.

Ми вдячні за таку підтримку, але якби це відбулося ще тоді, одразу, – це єднання й цей тиск на уряди, на компанії заради боротьби за свободу, чи почала б Росія цю повномасштабну війну і чи принесла б всі ці втрати Україні та світу? Впевнений, що й на це запитання відповідь – ні.

Зараз ми бачимо, що світ дослухається й повірив Україні. Але також у світу є певне очікування того, а як вирішиться ця ситуація. Які інструменти спрацюють? Що зможемо створити нового, щоб не допускати подібних агресій? Та як зупинимо грубу силу, яка кинула виклик усьому, що ми з вами насправді цінуємо?

Ось що значить поворотний момент.

Пані та панове!

Не чекайте фатальних пострілів. Не чекайте застосування Росією спеціальної зброї – хімічної, біологічної і, не дай Боже, ядерної.

Не створюйте в агресора враження, нібито світ не чинитиме достатнього спротиву.

Захищайте одразу по максимуму свободу й нормальний, корисний для всіх мирний порядок у світі!

Ось якими мають бути санкції. Максимальними.

Щоб Росія й кожен інший потенційний агресор, який хоче піти жорстокою війною проти сусіда, чітко знали, до чого це одразу призводить.

І таких санкцій проти Росії, я вважаю, досі немає. А вони повинні бути.

Ембарго на російську нафту. Повне блокування всіх банків без винятку. Усіх. Повна відмова від російського ІТ-сектору. Повне припинення торгівлі з агресором.

Це має бути такий прецедент санкційного тиску, який ще десятиліттями переконливо працюватиме на підтримання миру.

Потрібно створити прецедент повного виходу всіх іноземних бізнесів з російського ринку. Щоб ваші бренди не асоціювалися з воєнними злочинами. Щоб ваші офіси, рахунки, товари не використовувалися воєнними злочинцями у їхніх кривавих інтересах.

Цінності повинні мати значення.

Тим паче коли починається повномасштабна війна й дестабілізуються глобальні ринки через те, що хтось там нехтує цінностями. Збитків зазнають усі.

З нашого боку ми пропонуємо кожній компанії, яка залишає російський ринок, продовжити діяльність в Україні. Ви отримаєте доступ не тільки на наш ринок обсягом 40 млн споживачів, а й доступ до спільного ринку Європи. І при цьому ваші бренди, позиції тільки посиляться завдяки тому, що ви реально підтримуєте захист свободи.

Наші представники тут, у Давосі, можуть ознайомити кожного й кожену з вас із деталями таких перспектив, які Україна відкриває для бізнесів.

Пані та панове!

Ми пропонуємо світу створити такий прецедент відновлення країни після війни, який продемонструє всім, хто мріє знищити життя сусіда, що війна не дає бажаного результату.

Я запрошую вас узяти участь у цій відбудові. Обсяг робіт колосальний. Маємо більш ніж 1,5 млн дол. збитків. Десятки тисяч об'єктів зруйновані. Потрібно відбудувати цілі міста, цілі галузі.

І ми пропонуємо спеціальну, історично вагому модель відбудови. Коли в кожній з країн-партнерів, або в міст-партнерів, або в компаній-партнерів буде історична можливість взяти шефство над тим чи іншим регіоном України, містом, громадою або галуззю.

Британія, Данія, Європейський Союз та інші провідні міжнародні суб'єкти вже обрали для себе конкретний напрямок для шефства при відбудові.

Завдяки саме такій моделі відносин післявоєнне відновлення може стати швидким, ефективним і якісним.

І це дасть змогу не тільки залучити найкращих світових фахівців – архітекторів, інженерів, будівельників, розробників, менеджерів тощо, а й стане найбільшою у Європі за весь час після Другої світової війни можливістю для економічного стрибка.

І сподіваюся, що на момент початку міжнародної конференції в Лугано, про яку говорив пан Кассіс, у липні цього року, присвяченої післявоєнній відбудові України, усі наші держави-партнери та більшість провідних компаній світу сформулюють свої пакети пропозицій.

До речі, користуючись присутністю Президента Кассіса сьогодні, хочу подякувати Швейцарії за організацію цієї конференції в Лугано та підтримку наших зусиль.

Також хочу відзначити зусилля пані Урсули фон дер Ляєн, зокрема пропозицію створити Платформу відбудови, якою керуватимуть спільно Україна та Єврокомісія і яка дасть змогу спрямувати ресурси Європейського Союзу на відновлення нормального життя в нашій державі.

Але перелік потрібних нових прецедентів не буде повним без ще декількох важливих рішень.

Має бути й прецедент покарання агресора та інвестицій у мирне життя.

Російські активи, які розкидані по різних юрисдикціях, мають бути знайдені, арештовані чи заморожені, а потім конфісковані й спрямовані в спеціальний фонд, з якого усі, хто постраждав від цієї війни, зможуть отримати компенсацію.

Звичайно, це не просто. Але після цього точно не залишиться мотивації в різних агресорів робити те, що зробила Росія і що продовжує робити.

Якщо агресор втрачає все, це точно позбавляє мотивації розпочинати війну.

Йдемо далі.

Будь-яке реагування на масовий голод є запізнлим уже за визначенням. Голод потрібно зупинити тільки превентивно – коли він ще не почався.

Але зараз у світу немає такого інструменту.

Ми пропонуємо створити організацію відповідальних і демократичних держав – експортерів продовольства, які можуть діяти з повагою до прав людини та глобальних правил торгівлі. Мотивація в нас дуже проста.

Якими б не були поворотні моменти в історії, у людства має бути страхівка від голоду. І Україна готова надати майданчик для діяльності такої нової організації, безумовно потрібної.

І останнє.

Ви знаєте, ця війна Росії проти України переконує всіх, що допомога державі, на яку напали, тим цінніша, чим швидше її надають.

Зброя, фінанси, політична підтримка, санкції проти Росії – якби ми отримали їх на 100 % від нашої потреби ще одразу, у лютому, то результатом цього були б десятки тисяч збережених життів.

Ось чому Україні потрібна уся зброя, яку ми запитуємо, а не тільки та, яку нам надають.

Ось чому Україні потрібні фінанси. Це мінімум 5 млрд дол. щомісяця. І увесь обсяг коштів, який необхідний для відбудови.

Ось чому створено фонд відновлення України United24. І закликаємо долучитися до підтримки, користуючись цією платформою. Українською державною платформою. Для кожного донора ми даємо конкретну пропозицію, як допомогти й куди спрямувати кошти. Де зараз пріоритет.

Цільовий характер роботи – це абсолютний пріоритет. А надалі під цим брендом – United24 – ми пропонуємо створити глобальну структуру, яка зможе протягом 24 год дати достатню підтримку будь-якій країні, що зазнала воєнного нападу, стихійного лиха чи, наприклад, пандемії.

Тобто ми пропонуємо новий формат гарантій безпеки. На основі того, через що ми самі пройшли. Через що ми зараз проходимо. Має бути те, що забезпечує прецедент абсолютно вчасної допомоги. Кожному, хто її потребує. Щоб зберегти мир, щоб зберегти життя, щоб зберегти соціальну стабільність. Тобто всі необхідні елементи для нормальної економіки.

Як, наприклад, є служба 911, так має бути United24, що в глобальному масштабі гарантує безпеку.

Пані та панове!

Людина, чиє прізвище досі добре пам'ятають, Д. Маршалл, сказав ще в 1947 р. такі слова: «Наша політика спрямована не проти якоїсь країни чи доктрини, а проти голоду, бідності, відчаю й хаосу. Її метою має бути відродження у світі економіки, що працює, щоб сприяти появі політичних і соціальних умов, у яких можуть існувати вільні інституції».

Ці слова актуальні й сьогодні. Мої пропозиції спрямовані так само проти голоду, бідності, відчаю й хаосу. І авжеж проти війни, яка розв'язана Росією й несе за собою не що інше, як голод, бідність, відчай і хаос. Багатьом у світі. Не тільки нам.

Тому, щоб гарантувати мир і спокій, всі ми маємо діяти швидко і превентивно. Маємо не боятися створювати нові прецеденти. Саме цього світ давно повинен був навчитися на різних поворотних моментах, за які сплатив велику ціну. Це була ціна за те, що світ тільки реагував, а не діяв превентивно.

Тож зараз можемо зробити по-іншому. Нарешті правильно.

Дякую за увагу!

Слава Україні! *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2022. – 23.05).*

Аналітика

Політичні акценти

М. Дем'яненко, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Сто днів повномасштабної російсько-української війни: ситуація на фронтах і перспективи розвитку подій в оцінках експертів

Нова масштабна фаза російсько-української війни розпочалася 24 лютого. За 100 днів протистояння військово-політичне керівництво країни-агресора, не досягнувши успіхів у реалізації цілей «спеціальної військової операції», зосередилося на виконанні більш реалістичних завдань.

Про невідворотність російського вторгнення повідомляли західні розвідки ще за кілька тижнів до його початку, потужним сигналом була й евакуація посольств зарубіжних країн з Києва. Як виявилось пізніше, уже напередодні війни українська влада також знала про плани країни-агресора та певною мірою підготувалася: було розосереджено скупчення військовослужбовців, складів військової техніки та боєприпасів, а також засобів протиповітряної оборони. Це дало змогу уникнути масштабних військових втрат української сторони та зберегти боєздатність у найбільш критичний момент війни.

Водночас мало хто міг спрогнозувати настільки масованим і масштабним буде наступ агресора. Для реалізації своїх наступальних дій військово-політичне керівництво Росії використало більшу частину боєздатних підрозділів. Фронт бойових дій було розгорнуто не лише на території окупованих Криму та частини Донбасу, а й на прикордонній території РФ, Білорусі, акваторії Чорного та Азовського морів. На щастя, через ряд обставин тактика масованого наступу агресора виявилася помилковою. Ворог зазнав значних втрат у живій силі, військовій техніці та не зміг швидко досягти головних цілей, оскільки його розрахунки базувалися на недостовірних даних російської розвідки, зокрема щодо боєздатності ЗСУ та підтримки окупантів з боку українського населення й спротиву українського народу. Така стійкість і воля до перемоги українців здивували не лише Росію, а й західний світ, де почали говорити про «неминучість» перемоги України в цій війні.

Таким чином, як зазначає більшість військових експертів, у першій стадії війни ворог зазнав поразки. Жодної із цілей «спеціальної військової операції» не було досягнуто, а за деякими пунктами, навпаки, було досягнуто зворотного результату. Так, замість «денацифікації» – боротьба українців за свою землю і своє існування як нації, а діюча влада залишилася в Києві та успішно виконує свої функції; замість «демілітаризації» – поставки важкої й сучасної зброї від західних партнерів України; замість нерозширення НАТО – перспективи вступу до Альянсу Фінляндії і Швеції.

Незважаючи на стратегічні невдачі, ворогові вдається втримувати захоплені території, які, за оцінками військово-політичного керівництва, становлять близько 20 % усієї України (наразі крім частини Харківської області й Донбасу ворог контролює Приазов'я та майже всю Херсонську область), і продовжувати атакувати українські позиції на окремих напрямках.

Для розуміння масштабів руйнувань, завданих ворогом від початку вторгнення, наведемо окремі статистичні дані за 100 днів війни. Так, російськими окупантами пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 23,8 тис. км доріг, 6,3 тис. залізничних колій і 41 залізничний міст, 643 заклади охорони здоров'я, 1 тис. 123 навчальні заклади, 621 дитсадок, 19 нафтобаз, 19 торгових центрів. З початку повномасштабної війни агресор випустив 2 тис. 478 ракет, а також зайшов в 3 тис. 620 населених пунктів. Від руйнувань житлового фонду найбільше постраждали Маріуполь, Харків, Чернігів, Сєверодонецьк і Лисичанськ. Майже 12 млн українців стало внутрішніми переселенцями, а понад 5 млн виїхало за кордон (URL: <http://iz.com.ua/video/100-dniv-viyini-yaka-situatsiya-na-fronti-ta-yak-zminilasya-ukrayina>).

Але найбільш болючими втратами є життя тисяч наших військовослужбовців і десятків тисяч цивільних осіб, за різними оцінками.

Після 100 днів війни повністю відвойованими областями, на території яких велися безпосередні бойові дії, залишаються: Житомирська (було

окуповано кілька населених пунктів), Київська, Чернігівська та Сумська області, також вдалося частково відтіснити ворога в Харківській області.

Проте військова загроза з півночі залишається. Станом на сьогодні РФ здебільшого використовує територію і військову інфраструктуру Білорусі для ракетних атак та авіаційних ударів на Україну, однак залишається ймовірність повторного вторгнення на півночі України – насамперед через залучення військ Білорусі.

Військовий експерт О. Жданов, зокрема, акцентує увагу на волинському напрямі, де Білорусь потенційно може протиставити нам 20–25 тис. військ. Експерт вважає, що В. Путін може дотиснути О. Лукашенка і той віддасть наказ про наступ. Тому Україна спостерігає за цією ділянкою кордону та тримає там необхідну кількість військ для захисту своєї території. На думку О. Жданова, специфіка місцевості на цьому напрямку сильно звужує можливості наступальної сторони та може стати стримуючим фактором для білоруської армії, оскільки остання буде обмежена в маневрі, а тому українська армія зможе повторити те, що робила з російською в перший тиждень війни в Чернігівській та Сумській областях.

Про малу ймовірність наступу з боку Білорусі говорить лідер білоруської опозиції С. Тихановська. Вона твердить, що режим самопроголошеного президента О. Лукашенка вже давав наказ білоруським військам наступати в Україні, але вищий офіцерський ешелон не виконав його.

«Наша армія білоруська не готова ні морально, ні технічно. Так, звісно, там є люди, за думками експертів, до 10 тис. людей, які готові йти на барикади, бо вони не усвідомлюють, що таке війна. Але основний склад – насамперед це моральний аспект, що білоруська армія, білоруські солдати не розуміють, чому вони повинні воювати проти українців, наших сусідів, котрі мають до нас лише позитивні відчуття, заради амбіцій двох диктаторів. У нас є свідчення, що такий наказ було віддано режимом, але вищі офіцерські чини розуміли, що білоруські солдати деморалізовані та не мають жодного бажання йти в наступ, доєднуватися до російських військ. І цей наказ просто не “спустили” далі», – зазначає С. Тихановська ([URL: https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/3/7350412](https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/3/7350412)).

Лідер білоруської опозиції додала, що на початку війни, коли ризик наступу білоруських військ був найбільшим, комітети солдатських матерів і демократичні ініціативи переконували білоруських солдатів переходити на бік Збройних сил України, якщо їх усе-таки примусять наступати на Україну.

Наразі основні свої сили та засоби ворог зосередив на східному фронті, де намагається вийти на адміністративні кордони Луганської й Донецької областей. Станом на 1 червня військам РФ залишилося захопити близько 5 % території Луганщини та 30 % – Донеччини.

Російська армія продовжує підготовку до наступу на Слобожанському напрямку, штурмує населені пункти на Слов'янському, Лиманському, Северодонецькому та Бахмутському напрямках. Однією з найбільш гарячих

точок залишається адміністративний центр Луганської області – м. Северодонецьк. Попри заяви російського військового керівництва про взяття міста, там тривають постійні вуличні бої. Українським військовим разом з бійцями Інтернаціонального легіону вдалося стабілізувати фронт на цьому напрямку та провести кілька успішних операцій, завдяки яким було нанесено втрати підрозділам ворога.

Як зазначають в Американському інституті вивчення війни (ISW), завдяки вдалим контрнаступальним діям українських захисників вдалося відбити 20 % міста в противника. Зухвалі настрої російських військ, зокрема чеченських підрозділів, коштували їм втрати контролю над майже чвертю міста та знищення значної кількості особового складу. Швидкі заяви про повне захоплення Северодонецька російським командуванням зіграли злий жарт з військовослужбовцями, які вже впевнено відчували себе в місті. Раптові контрнаступальні дії Сил тероборони України дозволили відбити території та завдати втрат ворогу, зокрема підрозділам чеченців (URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/zsu-vidbili-20-sjeverodonetska-ta-vlashtuvali-neprijemnij-sjurpriz-kadirivtsjam-institut-vivchennja-vijni-isw.html>).

Проте бої за Северодонецьк тривають, військове керівництво РФ направило резерви з 2-го армійського корпусу так званої ЛНР для підкріплення сил, але українська оборона залишається ефективною.

Ворог намагався наступати приблизно за 16 км на південний схід від Северодонецька на Устинівку, аби закріпити власні позиції на західному березі Сіверського Донця, проте й там не мав успіху. Збройні сили України далі продовжують успішно відбивати натиск російських військ у районі Попасної. Ключові автомагістралі та логістична мережа між Бахмутом і Лисичанськом лишаються під контролем українців.

Зазначимо, і про це говорять експерти, що в стратегічному плані Северодонецьк не має великого значення, у цьому відношенні більше значення має Лисичанськ, який розташований вище і вигідніше в плані оборони. Визволення ж та утримання Северодонецька на цьому етапі протистояння може коштувати Україні занадто дорого, оскільки після відступу ворог буде нищити місто з артилерії та авіації.

Російські війська посилили артилерійські обстріли та авіаудари в східній оперативній зоні. Їх ефективність так само стала кращою, порівняно з першими місяцями війни. Проте неспроможність повністю придушити українську артилерію заважає досягати поставлених завдань.

Речник Міністерство оборони О. Мотузник у зведенні щодо ситуації на ранок 3 червня поінформував, що ворог зосередився на спробах оточення наших військ у районах Северодонецька й Лисичанська. «На Северодонецькому напрямку українські війська звели нанівець спроби російських окупантів захопити селища Метьолкіне та Білогорівка. Ворог зазнав втрат і відійшов. Станом на ранок за підтримки авіації противник веде штурмові дії в житлових кварталах центральної частини Северодонецька, при цьому також несе втрати. Наразі активні бої тривають», – інформує він.

За даними Міноборони, російські війська продовжують штурмові дії вздовж усієї лінії зіткнення в Луганській і Донецькій областях. Ситуація залишається складною, але «в цілому перебуває під контролем Сил оборони України».

«На донецькому напрямку ЗСУ стримують наступ доволі потужного угруповання російських військ зі складу перших двох армійських корпусів, 8-ї, 58-ї та 5-ї армії, 90-ї танкової дивізії та повітряно-десантних військ Збройних сил Росії», – повідомив О. Мотузник (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zsu-rosiiski-viiska-selyshcha-pid-severodonetsk/31882210.html>).

Зазначимо, що фахівці американського Інституту вивчення війни заявили, що після завершення битви за Северодонецьк, незалежно від того, на чиєму боці буде місто, російський наступ на оперативному й стратегічному рівнях найімовірніше досягне кульмінації, що дасть Україні шанс відновити контрнаступ на оперативному рівні, щоб відкинути російські війська.

Загалом на 100-й день війни, за даними Генштабу ЗСУ, ситуація на фронтах російсько-української війни розвивається таким чином:

- на Слов'янському, Северодонецькому, Криворізькому напрямках, а також поблизу Красногорівки та Полтавки російські загарбники отримали відсіч ЗСУ і відступили;

- на Волинському й Поліському напрямках основні зусилля Збройних сил Республіки Білорусь зосереджено на посиленні охорони державного кордону. Одночасно відбувається ротація підрозділів спецпризначення в прикордонних з Україною районах. Залишається загроза завдання ракетних ударів з території Республіки Білорусь;

- на Сіверському напрямку противник активних дій не проводив. Завдав ракетного удару по об'єктах цивільної інфраструктури;

- на Слобожанському напрямку противник продовжує підготовку до наступу. Поповнює запаси матеріальних засобів, озброєння й техніки, здійснює вогневе ураження українських позицій зі ствольної артилерії та реактивних систем залпового вогню;

- на Харківському напрямку противник активних дій не проводив. Основні зусилля зосереджує на стримуванні дій Сил оборони України. Ворог обстріляв цивільну інфраструктуру в районах окремих населених пунктів;

- на Слов'янському напрямку ворог концентрується, зокрема, на інженерному обладнанні позицій. Обстріли цивільної інфраструктури. Штурмові дії в районах населених пунктів Богородичне та Долина, успіху не мав, після завданих підрозділами Сил оборони втрат відійшов;

- на Донецькому напрямку російські окупанти продовжують артилерійські обстріли по всій лінії зіткнення;

- на Лиманському напрямку ворог обстріляв цивільну інфраструктуру в районах населених пунктів Ярова, Щурове, Старий Караван і Райгородок. Проводив штурмові дії поблизу Студенка, бойові дії тривають;

– на Сєверодонецькому напрямку російські загарбники продовжують обстріли позицій Сил оборони та цивільної інфраструктури в районах населених пунктів Сєверодонецьк, Борівське, Устинівка, Лисичанськ. Ворожа штурмова авіація завдала авіаударів неподалік Мирної Долини. Крім того, у районі Метьолкіного та Білогорівки противник намагався вести штурмові дії, зазнав втрат, відійшов на попередні позиції.

У центральній частині Сєверодонецька тривають бої.

– на Бахмутському напрямку ворог здійснює обстріли в районах населених пунктів Покровське, Нью-Йорк, Золоте, Комишуваха, Миколаївка, Берестове, Білогорівка та Врубівка. Поблизу останнього окупанти вели безуспішні штурмові дії;

– на Авдіївському, Курахівському, Новопавлівському та Запорізькому напрямках активних бойових дій ворог не проводив. Обстрілював цивільну інфраструктуру в районах окремих населених пунктів. Силами окремих підрозділів і диверсійно-розвідувальних груп намагався вступати в бойові зіткнення та вести штурмові дії поблизу Красногорівки та Полтавки. Успіху не мав, відійшов на попередні позиції;

– на Південнобузькому напрямку протягом доби ворог застосував міномети, ствольну артилерію та реактивні системи залпового вогню по цивільній інфраструктурі. На окремих ділянках Криворізького напрямку противник активізував ведення повітряної розвідки та намагався провести штурмові дії. Отримав відсіч і відійшов на раніше зайняті позиції.

З метою утримання рубежів оборони окупанти посилюють передові позиції за рахунок переміщення резервів на вірогідні напрямки висування підрозділів Сил оборони України.

Окремі підрозділи 150-ї мотострілецької дивізії 8-ї загальновійськової армії на Попаснянському напрямку зазнали значних втрат, щонайменше 50 % особового складу, озброєння та техніки.

«Особовий склад противника деморалізований, що обумовлено постійним переносом термінів їх ротації. Це призводить до відмов особового складу від участі в бойових діях», – ідеться в повідомленні Генштабу ([URL: https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/3/7350229](https://www.pravda.com.ua/news/2022/06/3/7350229)).

Військовий експерт О. Жданов, аналізуючи 100 днів широкомасштабної війни зазначає, що на сьогодні головне втримати оборону, особливо на сході, та готуватися до отримання зброї від західних партнерів. «Перші сто днів війни (на жаль, кажу “перші”, бо вважаю, що вони будуть не останніми в цій війні), потрясли тим, що Україна виявилася незламною і що ми, українці, готові відстоювати своє існування – як нації і як держави. Це, на мою думку, головне, що ми проявили за ці 100 днів. Так, ми частково втратили територію, зазнали втрат серед цивільного населення, військових, але ми явили всьому світу таку річ, як українська нація та українська держава», – наголошує експерт.

О. Жданов називає головні завдання для України на цей час: «Зараз головне – втримати оборону, особливо на Сході України. Це в нас єдиний

напрямок, який нас турбує, і там РФ зберігає наступальний потенціал, тобто атакує наші позиції. Також готуватися до отримання зброї західних зразків для того, щоб формувати угруповання військ, здатне вирішити контрнаступальні завдання – звільнення наших територій. Стосовно нашого противника – РФ – можна констатувати, що сьогодні в них іде зниження бойового потенціалу в якісному аспекті. Бо в кількісному, на жаль, вони можуть виставляти особовий склад і техніку для ведення бойових дій. Але якість цього особового складу й техніки щодня стає все гіршою й гіршою» (URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/100-dniv-viyni-v-ukrajini-viyskoviy-ekspert-pro-armiyu-rosiji-ta-nastup-na-kijiv-novini-ukrajini-50247353.html>).

Водночас Україна, незважаючи на постійні спроби Росії на всіх фронтах перешкоджати поставкам важкої і високоточної зброї, почала отримувати військову підтримку від західних партнерів. За оцінками експертів, уже в найближчі тижні важке західне озброєння може істотно покращити спроможність українських військ вести контрнаступальні дії та із часом мати визначальний вплив у перемозі над ворогом.

У цьому контексті насамперед треба відзначити США, які, крім наданої військової допомоги на початковому етапі, прийняли закон про ленд-ліз (який з 1941 р. не запускався для жодної з країн світу). Закон передбачає, що Україна отримуватиме зброю, крім масового ураження, відповідно до своїх потреб і реальних можливостей США. Чималу військову підтримку надали також інші країни, серед яких Велика Британія, Канада, Польща, Чехія, Литва, Латвія, Естонія, Нідерланди, Німеччина. Це далеко невичерпний перелік, ще ряд країн або вже надає військову підтримку Україні, або ж заявляють про такі наміри. Загалом 43 країни в Рамштайні зобов'язалися надавати військову допомогу Україні.

Не обійшлося й без «ложки дьогтю» в питанні постачання озброєння: спочатку Німеччина затягувала передачу вже анонсованої зброї, а потім у США заявили, що не постачатимуть Україні ракетних систем, які можуть дістатися до території РФ. Проте ця заява не означає, що нам зовсім не постачатимуть цих систем. Найімовірніше йдеться про ракети з дальністю польоту до 300 км.

Російський політолог і публіцист А. Піонтковський поінформував, що наприкінці червня ми можемо побачити на полі бою не лише сучасні РСЗВ. «Можна переглянути список. Це не якісь обіцянки політиків – це текст закону щодо ленд-лізу, ухваленого Конгресом. Там є системи Patriot, які посилять ППО, американські винищувачі F-16, танки, бронетранспортери. Тобто буде радикальна зміна співвідношення сил. Тому зараз Москва відчайдушно намагається використати вікно можливостей, яке в неї ще залишилося, і захопити ще більше територій на Донбасі, щоб коли це співвідношення сил зміниться не на її користь, використовуючи всю свою західну агентуру у Європі та США, чинити тиск на українське суспільство та владу, щоб змусити легітимізувати ці територіальні захоплення», – вважає

А. Піонтковський (URL: <https://tsn.ua/ato/u-spisku-lendlizu-ye-patriot-ta-vinischuvachi-f-16-piontkovski-y-pro-perelom-na-donbasi-2075611.html>).

У цьому контексті зауважимо, що позиція української влади та суспільства щодо відчуження територій здається вкрай зрозумілою: про жодні територіальні поступки не йдеться. Військово-політичне керівництво України заявляє про можливість переговорів лише із сильною переговорною позицією, яка буде забезпечена успіхами на військових фронтах. Політичне бачення більшості наших західних партнерів також ґрунтується на тезі про безальтернативність перемоги України: «Усіх нас об'єднує спільна мета – не дати можливості Росії перемогти в цій війні. Україна має вистояти», – заявляє канцлер Німеччини О. Шольц. «Ця війна має бути виграна на полі бою», – наголошує Ж. Боррель, представник Європейського Союзу з питань безпеки та закордонних справ. Президент США Д. Байден, наголошує: «Сполучені Штати продовжуватимуть працювати над зміцненням України та підтримувати її зусилля, спрямовані на досягнення завершення конфлікту шляхом переговорів».

Наразі варіанти розвитку подальших подій на фронтах російсько-української війни різними експертами оцінюються по-різному – від вирішальної битви на фронті до заморозки конфлікту та переговорів.

Військовий оглядач, координатор групи «Інформаційний спротив» К. Машовець прогнозує: «Цілком можливо, що Росія спробує в період до 1 липня закінчити свою оперативно-тактичну наступальну операцію по захопленню Донецької і Луганської областей». До речі, голова Комітету із закордонних справ російської Держдуми Л. Слуцький у Росії заявляв, що саме в липні можливе проведення «референдумів про приєднання до РФ» на окупованих територіях Донбасу й Херсонщини.

Колишній міністр оборони України А. Загороднюк упевнений, що Росії насправді вигідне розтягування війни в часі, бо сил на стрімку ескалацію найближчим часом вона не має. Країна-агресор, за його словами, відчуває великий брак високоточної зброї та не спроможна у швидкому темпі підготувати високопрофесійні людські резерви. Також поява на фронті у військових РФ застарілих танків Т-62 свідчить про нестачу сучасної бронетехніки. «Тому Росія вже не має сил на ескалацію ситуації на фронті. Буде деескалація», – пояснює ексміністр. На його переконання, Україна на сьогодні працює над тим, щоб підготувати резерви, накопичити зброю та боезапас і почати потужний контрнаступ на позиції противника.

Про «потужний український контрнаступ» говорять ледь не із середини весни. Експерти й чиновники впевнені, що Збройні сили готуються до завдання максимально потужного удару по противнику на фронті.

Наразі певні контрнаступальні операції тактичного рівня вже проведено. Так, Силам тероборони вдалося відтіснити росіян від Харкова, а в кінці травня українські сили почали також наступ на півночі Херсонщини, щоб розсікти й оточити російське угруповання між річками Дніпро та Інгулець.

Аналітик Національного інституту стратегічних досліджень О. Їжак вказує, що обидві сторони лише готуються до справді потужної атаки українських сил. «Зараз відбувається щось схоже на оперативну паузу при взаємній підготовці до контратаки ЗСУ», – зазначає експерт. Він погоджується з тезою, що сил РФ на масштабні операції вже немає. Водночас Кремль намагатиметься тримати в напруженні Україну надалі – в основному для того, щоб показати західним союзникам Києва, що треба припинити допомогу, бо «Росію все одно ніколи не перемогти».

Крім того, цілком можливо, що Москва готує проведення «кинджальних операцій» на українській території. «Що таке кинджальна атака? Наприклад, херсонське угруповання РФ українські війська починають вдало контратакувати, розрізати на частини, а в цей момент Росія зможе певні сили спрямувати на невеликі атаки в Чернігівській області або навіть в Київській області. Таке може бути й до цього треба бути готовими», – пояснює експерт.

На окрему увагу заслуговує питання можливості застосування Росією ядерної зброї проти України. Наразі більшість експертів вважають таке застосування малоймовірним, хоча й не виключають таку можливість повністю. Безпосередньо в Росії такі погрози прямо чи опосередковано лунають постійно. Одна з останніх таких погроз стосувалася постачання ракетних систем для України. І це при тому, що США публічно заборонили Києву завдавати удари з американської зброї по російській території. «Україну продовжують напихати зброєю, найсучаснішою. Я, як і раніше, не хочу говорити про абсолютно небажані й дуже неприємні сценарії, коли цю зброю гіпотетично спробують використати проти цілей на нашій території. Це істотно змінить ситуацію в несприятливий бік», – заявляє речник Кремля Д. Песков.

На підтвердження своїх погрозливих заяв 1 червня РФ почала навчання своїх ядерних сил. За інформацією Міноборони, до навчань з використанням мобільних ракетних комплексів «Ярс» в Івановській області було залучено близько 1 тис. військовослужбовців і понад 100 од. техніки.

Фахівець у питанні ядерної зброї, аналітик Інституту стратегічних досліджень О. Їжак зазначає, що не треба виключати застосування Росією зброї масового ураження зі зміною розстановки сил на фронті. Особливо в разі успішного контрнаступу українських сил, якщо вони дійдуть до території анексованого Криму. Це Кремль може охарактеризувати як «неприйнятну загрозу стратегічного плану», а це вже підстава для застосування ядерної зброї.

При цьому Київ публічно декларує, що має намір ввести свої війська на півострів уже в цьому році. Так, очільник Головного управління розвідки Міноборони України К. Буданов заявив, що «до кінця року ми маємо, як мінімум, зайти на територію Криму».

У цьому контексті О. Їжак зазначає, що від мети повернення Криму під суверенітет України не треба відмовлятися, але необхідно зважити на потенційні втрати й «утримувати баланс між переговорами та наступом».

Військові дії Києва мають бути поєднані в часі з турбулентними процесами безпосередньо в Росії. Експерт прогнозує, що внутрішня дестабілізація там почнеться в кінці серпня – на початку вересня, а максимальний ефект від санкцій буде відчутним з III кварталу поточного року. Саме тоді можна буде починати активні дії на кримському напрямку (URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61676761>).

Отже, після 100 днів війни ситуацію на фронтах можна охарактеризувати таким чином. Вдалі дії військового керівництва, боєздатність ЗСУ, воля до перемоги українців та прорахунки ворога не дали можливості Росії реалізувати свої наміри щодо швидкого захоплення України, з усіма можливими наслідками.

Натомість українській стороні вдалося зупинити ворога, знищити значну частину боєздатних сил, витіснити на окремих ділянках і більш-менш стабілізувати лінію фронту. На цьому етапі головним завданням для наших військ є стримування ворога на Донбасі, де він зосередив основні свої сили, та дочекатися масових поставок важкого і високоточного західного озброєння, що дасть змогу змінити ситуацію на нашу користь. Ворог, навпаки, на сьогодні намагатиметься максимально захопити нові території та заморозити конфлікт або перейти в стадію переговорів. Для схиляння України та її партнерів до такого сценарію Кремль може вчергове вдатися до ядерного шантажу. За таких умов Україні не потрібно відмовлятися від свого прагнення відновити суверенітет на всій своїй території, включаючи окуповані до 24 лютого території Донбасу та Криму, а залучитися підтримкою партнерів, які зможуть убезпечити від ядерного шантажу й дочекатися слушного моменту для контрнаступу на цих напрямках.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Імовірність вступу Швеції і Фінляндії до НАТО: вплив на перспективи приєднання до Альянсу України

Посли Швеції та Фінляндії 18 травня передали Генеральному секретарю НАТО заявки на вступ до цієї організації. Наступним етапом має стати схвалення 30 членами блоку. Як відомо, Швеція та Фінляндія багато років не бачили сенсу ставати членами союзу, утім нарощували власні армії, брали участь у спільних навчаннях і залишалися близькими та вірними партнерами. Ситуація, яка склалася в Україні, підштовхнула ці країни до ідеї вступу до НАТО. Незахищеність України, яка конституційно закріпила шлях до євроінтеграції та Альянсу, але не є його частиною, переконав народи й політиків офіційно стати країнами НАТО.

За словами Генерального секретаря НАТО Є. Столтенберга, подання заявки Фінляндією та Швецією на приєднання до Альянсу викликано занепокоєнням безпеки через війну Росії в Україні. «Я гаряче вітаю прохання Фінляндії та Швеції про вступ до НАТО», – наголосив Є. Столтенберг.

Він запевнив, що Фінляндія та Швеція є найближчими партнерами НАТО. Вони мають діючу демократію, добре фінансовані збройні сили та вносять свій внесок у військові операції Альянсу й повітряну поліцію. Будь-які перешкоди, з якими вони стикаються, будуть лише технічного чи, можливо, політичного характеру (URL: <https://zaborona.com/zayavky-v-nato-peredano-shho-chekaye-finlyandiyu-ta-shvecziyu-dali-v-umovah-vijny-na-kordonah-alyansu>. 2022. 18.05).

Ще до початку широкомасштабного вторгнення російських окупантів в Україну було зрозуміло, що агресія буде неминучою. Це спонукало країни Європи задуматися про свою безпеку. У Швеції та Фінляндії вже тоді заговорили про приєднання до НАТО.

Генеральний секретар Альянсу Є. Столтенберг на пресконференції 13 січня 2022 р. заявив, що Фінляндія та Швеція можуть розраховувати на швидкий вступ до НАТО в разі подання заявки на членство. «У всіх аспектах вони дуже близькі до НАТО... У цьому контексті цей процес може відбутися дуже швидко, якщо вони вирішать подати заявку», – підкреслив він (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-nato-finlandia-shvetsia/31652528.html>. 2022. 13.01).

У свою чергу президент Фінляндії С. Ніїністе та прем'єр-міністр С. Марін у своїх новорічних зверненнях до співгромадян наголосили, що Фінляндія зберігає за собою право звернутися будь-коли до НАТО з проханням про прийняття її до цього військово-політичного союзу. Ці заяви пролунали на тлі повідомлень про можливе вторгнення російських військ в Україну.

Міністр оборони Швеції П. Гультквіст також заявив, що вимоги Росії несуть загрозу безпеці у Європі, і додав, що шведська армія продовжить співпрацювати з НАТО.

Натомість міністр закордонних справ Росії С. Лавров заявив, що приєднання Фінляндії та Швеції до НАТО матиме серйозні військові й політичні наслідки, які потребуватимуть адекватної відповіді російської сторони.

Як відомо, сухопутний кордон Росії з країнами – членами НАТО становить 1 тис. 215 км. Після вступу Фінляндії цей кордон збільшиться до 2 тис. 600 км, що викликає велике занепокоєння в росіян.

У свою чергу речник Кремля Д. Песков наголосив, що розширення НАТО на схід не принесе стабільності у Європі. Колишній президент Росії Д. Медведєв застеріг, що Москва посилить свою присутність у Балтійському регіоні, якщо Фінляндія та Швеція вступлять до НАТО.

Проте Е. Броу, наукова працівниця Американського інституту підприємництва (АЕІ), зазначає, що вторгнення Росії до Фінляндії чи Швеції

є вкрай малоімовірним. «Ніхто не стане стверджувати всерйоз, що Росія може вторгнутися до Швеції або Фінляндії, якщо вони подадуть заявку на вступ до НАТО, тому що Росія явно не має ресурсів для цього. Нині вона не тільки загрузла в Україні, а й демонструє вкрай незадовільний результат української кампанії. Тому зараз для Росії не на часі завдавати удару по Швеції та Фінляндії», – переконана дослідниця (URL: <https://www.dw.com/uk/yaki-novi-vyklyky-prynese-vstup-finliandii-ta-shvetsii-do-nato-dlia-krain-baltii-y-nato/a-61778471>. 2022. 13.05).

Колишній міністр закордонних справ України П. Клімкін вважає подання Фінляндією і Швецією заявок на вступ до НАТО капітуляцією російського президента та його програвом на північному й південному флангах. «Швеція та Фінляндія подали заявки на вступ до НАТО. Для Путіна це капітуляція. Він може скільки завгодно говорити, що не має проблем з їх приєднанням, але він сам собі суперечить. Ще декілька місяців тому Росія вимагала повернутися до ситуації 1997 р., тобто до вступу до НАТО нових членів», – зазначив П. Клімкін.

За його словами, російська влада мала наміри зробити НАТО слабшим, а натомість зробила сильнішим. «На Балтиці і в Арктиці Альянс тепер матиме набагато кращі позиції. Ба більше, Туреччина, що намагається висувати умови для вступу нових членів, у результаті торгу, імовірно, отримає новітні американські літаки F-35, які їй не давали через купівлю російських систем ППО. Тобто Туреччина теж стане сильнішою», – зауважив ексміністр (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3486199-klimkin-vstup-finlandii-ta-svecii-do-nato-ce-kapitulacia-dla-putina.html>. 2022. 18.05).

Проте не все так просто, адже заявку до НАТО мають ухвалити 30 країн-членів. Очікується, що цей процес триватиме кілька тижнів, але президент Туреччини Р. Т. Ердоган висловив застереження щодо приєднання Фінляндії та Швеції. Якщо виходити із суто формальних міркувань, то можна було б вважати, що процес зайшов у глухий кут. Малоімовірно, що фіни і шведи змінять своє законодавство щодо біженців, це для них ціннісне питання. У Швеції до парламенту обрано навіть представника курдської діаспори. Але не варто поспішати ставити хрест на процесі розширення НАТО, адже одночасно з жорсткими заявами з Анкари лунають і більш миролюбні, які припускають можливість торгу, а сам Р. Т. Ердоган поруч із «терористичним» питанням каже про потреби Туреччини в озброєнні. Крім того, натякає на те, що він хоче говорити не зі скандинавами.

Тож попереду непростий дипломатичний процес, який триватиме за закритими дверима. І лишається побажати всім сторонам, щоб він завершився позитивно, а кількість членів НАТО зростає до 32, полегшивши заодно майбутній вступ України до Альянсу (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/17/7139534>. 2022. 17.05).

Як відомо, Туреччина вимагає повернути її в програму створення винищувачів F-35, зняття санкцій за закупівлю російських С-400 і визнання скандинавськими країнами Робочої партії Курдистану терористичною

організацією. Лише в цьому випадку вона може підтримати вступ Швеції і Фінляндії до НАТО.

У цьому питанні існує ще й російський фактор. Туреччина не зацікавлена в погіршенні відносин з росіянами. Як зазначив надзвичайний і повноважний посол України в Туреччині В. Боднар, економіка країни дуже сильно постраждала, і вони, звичайно, шукають, де працювати. Політика балансування між різними центрами сили є традиційною для Анкари. «Враховуючи залежність Туреччини від Росії на рівні 50 % від споживання російського газу... Не забуваймо і про російську нафту... Російський ринок є одним з найбільш важливих для Анкари. Тут варто відзначити певні тренди. Перш за все йдеться про постачання зерна, соняшникової олії, металу і великий потік туристів. З Росії щорічно до відкритої війни прибувало понад 4 млн відпочивальників на турецькі курорти», – зазначив В. Боднар (URL: https://24tv.ua/pozitsiya-erdogana-viyna-putina-rozshirennya-nato-intervyu-poslom_n1987564. 2022. 25.05).

Проте є сподівання, що Туреччина залишиться на боці демократичного світу. З початком війни Туреччина зайняла чітку позицію на підтримку України. «Те, що ми бачимо і трактуємо як балансування, насправді не те, чим здається. Більшість турецького суспільства – дець 78–79 % – вважає війну несправедливою, захоплюється нашим героїзмом та тим, як ми показуємо приклад іншим країнам. В очах турків наша боротьба виглядає схожою на боротьбу, яку вели свого часу самі турки під проводом К. Ататюрка за турецьку незалежність проти країн Антанти», – наголосив дипломат.

За його словами, з турецького боку бачимо бажання надавати допомогу в урегулюванні цього конфлікту на нашу користь. «Тому тут нічого дивного. Нам головне, щоб турки не кинули нас. Тут йдеться про те, щоб домовитися дипломатичним шляхом. Тобто через переговори, простіше кажучи. Навряд чи хтось тиснутиме на Ердогана чи переконуватиме того зменшити свої апетити», – підкреслив В. Боднар.

За інформацією ЗМІ, у цьому контексті вже відбулася розмова Б. Джонсона з турецьким лідером. Уже відповідні послы отримали доручення з'ясувати конкретні вимоги та що можна в цій ситуації зробити. «Я більш ніж переконаний, що Туреччина вийде переможцем і зможе відстояти власні інтереси, завдяки такій жорсткій власній позиції. І в результаті всі будуть задоволені. Турки знімуть свої заперечення, отримавши за це максимум вигоди за всіма статтями, які країну на даний момент найбільше турбують у відносинах із партнерами на Заході», – вважає український дипломат.

Якщо заперечення Туреччини буде подолано, а переговори про вступ пройдуть так, як очікується, Швеція та Фінляндія можуть стати членами протягом кількох місяців. Процес зазвичай займає від 8 до 12 місяців, але НАТО хоче рухатися швидко. Наприклад, Канада наголосила на схваленні за кілька днів.

Старший аналітик з питань НАТО у Шведському агентстві оборонних досліджень Р. Далсо зазначив, що членство Швеції та Фінляндії означатиме, що в НАТО більше не буде невпевненості щодо того, як ці дві північноєвропейські країни діятимуть у кризовій ситуації. «НАТО точно знатиме позицію Швеції та Фінляндії, і це підвищить безпеку і стримування в регіоні Балтійського моря. Крім того, Альянсу буде легше захищати країни Балтії, адже зникнуть питання про те, чи можна використовувати повітряний простір Швеції, приміром, для відправлення військ або вантажів до країн Балтії», – пояснив експерт (URL: <https://www.dw.com/uk/yaki-novi-vyklykyprynese-vstup-finliandii-ta-shvetsii-do-nato-dlia-krain-baltii-y-nato/a-61778471>. 2022. 13.05).

Голова відділу політології міжнародного аналітичного центру «Rasmussen Global» Г. Неделку вважає, що перший сигнал цих країн, що вступають до НАТО, є політичним і спрямованим на Росію. «По-друге, для НАТО велике значення мають реальні можливості, які пропонують Фінляндія та Швеція. У той час як після “холодної війни” решта країн Європи згортала свій військовий потенціал, Фінляндія та Швеція цей потенціал нарощували, а це може принести чимало користі Альянсу», – зазначив експерт.

Посол Фінляндії при НАТО К. Корхонен заявив, що політична впевненість у цих відносинах його країни з російською була підірвана. «Росія в певному сенсі змінила гру у Європі щодо майбутнього. Тож я думаю, що одним із завдань зовнішньої політики Фінляндії в майбутньому буде побудова з Росією добрих, заснованих на взаємних інтересах відносин. Але як це відбуватиметься, хтозна», – зазначив дипломат.

На думку експертів, російська агресія проти України наполохала обидві північноєвропейські країни та викликала нову хвилю дискусій щодо майбутньої політики безпеки. «Для фінів зовнішня політика завжди була пов’язана з розумінням того, що ми маємо протяжний кордон з Росією, з поєднанням реалізму та ідеалізму, а також з розумінням того, що історію можна підштовхнути», – зазначив колишній прем’єр-міністр Фінляндії А. Стубб.

При цьому він наголосив, що російська агресія проти України призвела до ще сильнішого національного пробудження в країні. «За кілька тижнів до початку війни 50 % фінів були проти вступу до НАТО, а 20 % – за. А потім за мить це змінилося на 50 % “за” та 20 % “проти”», – заявив політик. За його словами, після того як Фінляндія оголосила про свої наміри, підтримка зростає до 80 %.

Для Швеції перехід до можливого вступу до Альянсу це навіть зміна парадигми. «НАТО ніколи ще не траплявся такий кандидат на вступ з меншим захватом, ніж у Швеції, де нині правлять соціал-демократи. У Стокгольмі знали, що, якщо Фінляндія подасть заявку, їм теж доведеться її подавати, бо інакше Швеція опиниться сама поза НАТО, тож їй доведеться

витрачати набагато більше на оборону», – наголосила Е. Броу, наукова працівниця Американського інституту підприємництва.

Після ініціатив Швеції і Фінляндії щодо вступу до НАТО в Україні також заговорили про спрощену та прискорену процедуру вступу до Альянсу. Тимчасово повірена в справах США К. Квін зробила несподівану заяву, з якої витікає, що Україна може «обійти» ПДЧ на шляху до НАТО як Фінляндія та Швеція.

Вона зазначила, що вступ до Альянсу без Плану дій щодо членства не є скороченою процедурою. За її словами, механізм ПДЧ дає змогу державі-члену досягнути вимог для сумісності, проте він стає непотрібним, якщо держава вже відповідає усім вимогам. «Тому як Україна, так і будь-яка інша держава не має отримувати План дій щодо членства та виконувати його у разі, якщо ви загалом будете відповідати більшій частині вимог», – заявила К. Квін (URL: <https://hromadske.ua/posts/u-ssha-vvazhayut-sho-ukrayina-mozhe-priyednatisya-do-nato-bez-pdch-yak-shveciya-ta-finlyandiya>. 2022. 16.05).

Як інформують ЗМІ, канадська міністр закордонних справ М. Жолі запевнила, що Канада готова надавати Україні стратегічні технічні поради в просуванні до членства в НАТО. «У тому, що стосується України, Канада завжди була прихильницею політики відкритих дверей НАТО. У цьому контексті ми продовжимо надавати технічні поради для України, щоб посилити її позиції у переговорах», – зауважила міністр закордонних справ Канади.

Президент України В. Зеленський, звертаючись до представників НАТО, заявив: «Більше, прошу, ніколи, ніколи не говоріть нам, що наша армія не відповідає стандартам НАТО. Ми показали, на що здатні наші стандарти і як багато ми можемо дати загальній безпеці у Європі та світі» (URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3485652-v-nato-bez-pdc-abo-ci-moze-ukraina-piti-slahom-skandinavskih-derzav.html>. 2022. 17.05).

Віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції О. Стефанішина також висловила надію, що заявка України на вступ до НАТО буде так само швидко розглянута, як заявки Швеції та Фінляндії. «Ми побачимо нинішню позицію Швеції та Фінляндії, які вирішили подати заявку на членство в НАТО, і відповідь союзників про те, що ця заявка буде негайно розглянута та виконана. Це свідчить на користь простого аргументу, що НАТО зробило висновки зі своїх політичних помилок, які було зроблено у 2008 р., коли були обіцянки членства та подальшої співпраці, але без жодних практичних рішень у цьому напрямі. Зрештою, це призвело до трьох війн, дві з яких зараз тривають на території України», – заявила О. Стефанішина (URL: <https://investory.news/ukraina-spodivayetsya-na-shvidkij-rozglyad-ii-zayavki-na-vstup-do-nato>. 2022. 16.05).

Вона висловила сподівання, що, «коли справа дійде до розгляду української заявки, рішення ухвалюватимуть ще швидше».

Експерти погоджуються з подібними твердженнями і зазначають, що питання боротьби з корупцією, прозорості судової системи тощо можуть

вирішуватися в процесі вступу України до НАТО. У світі настала пора, коли якісь речі повинні висуватися на перший план, а якісь, при всій своїй важливості, залишатися другорядними.

На думку експертів, зважаючи на те, що глобальна система світової безпеки на сьогодні тріщить по швам, чи варто НАТО аж наскільки принципово стояти на якихось старих установках.

За словами керівника військових програм Центру глобалістики «Стратегія XXI» П. Лакійчука, формально «порівняно зі шведами та фінами ми у вирашному положенні». «Україна єдина країна, яка в рамках унікального органу – Комісії Україна – НАТО з 2003 р. реалізує індивідуальні Цільові плани для досягнення принципів і цілей, викладених у Плані дій щодо членства в НАТО. У різний час вони називалися по різному – “Цільовий план дій Україна – НАТО”, “Річна національна програма співробітництва Україна – НАТО” тощо», – зазначив П. Лакійчук.

На його переконання, було б консолідоване бажання Альянсу знайти в Україні надійного союзника – реальних, не надуманих, перепон для нашого вступу в НАТО немає. «Хіба що є одна, з якою ми боремося зараз насмерть. І ми перемаємо!» – заявив експерт.

У свою чергу директор New Geopolitics Research Network М. Самусь також стверджує, що значних перепон для вступу України до НАТО немає. За його словами, Україну треба приймати до НАТО вже зараз. Жодної глобальної війни, як дехто вважає, не буде. «Те, що Фінляндію та Швецію готові прийняти в НАТО без ПДЧ, це нормально, перша хвиля також була без ПДЧ. Зрештою, країни, які набули членства одразу після створення Альянсу, наприклад Німеччина, – ніхто ж не дивився у 1955 р. на якісь критерії, стан реформ у цій країні тощо», – стверджує М. Самусь.

Він звертає увагу на те, що Албанія, Болгарія або Румунія на момент вступу в НАТО також не були взірцями антикорупційної боротьби чи ідеальної судової влади. «Утім, гадаю, чим швидше країна стає членом ЄС і НАТО, тим швидше вона починає дійсно серйозні реформи, починає реально змінюватися. А не займатися імітацією, яка може тривати по 5, 10, 20 і більше років... Знов таки, якщо подивитися на те, якою Румунія була ще 20 років тому і якою є зараз – це абсолютно різні країни. І це якраз завдяки тому, що Румунія стала членом ЄС і НАТО», – наголосив експерт.

На його думку, якщо НАТО дійсно ставить перед собою завдання щодо забезпечення регіональної та глобальної стабільності, то основним критерієм точно має бути не боротьба з корупцією. При цьому експерти не вважають Україну найкорумпованішою серед тих країн, які вже є членами НАТО. Зокрема, багато питань до Туреччини щодо корупції, демократичних процесів і прав людини. Угорщина, яка часто діє всупереч інтересів НАТО. Утім, на відміну від України, досі є членом Альянсу.

Україна могла б посилити Альянс, маючи потужну армію, яка чинить супротив одній з найпотужніших армій світу. «Отримуючи західну військово-технічну допомогу, навіть без участі солдатів НАТО, Україна самостійно б

вирішила всі свої питання. У будь-якому разі ми повинні раз і на завжди усвідомити, що НАТО для України – це не якась “священна корова”, не самоціль, а виключно інструмент забезпечення національних інтересів у сфері безпеки».

Урешті світове співтовариство демонструє, що російську владу з її «другою армією», шантажем «ядерною дубиною», ультиматумом проти розширення НАТО вже не надто боїться. Навпаки, відбувся зворотний ефект у вигляді коаліції «Рамштайн-40», мета якої не лише допомогти Україні перемогти у війні, а остаточно поставити на місце державу-агресорку. І, замість вимоги до НАТО повернутися до кордонів 1997 р., відбувається розширення Альянсу. При цьому «спецоперація» Росії призвела до того, що відбувається зближення України з державами та силами НАТО, а ЗСУ переходять на західну військову техніку й стандарти.

Проте, на думку експертів, з огляду на російську агресію проти України спрощеного прийому до Альянсу не варто очікувати. Однак безпекові міркування можуть привести до певного пом'якшення вимог. Тобто може бути запроваджено нові механізми прийому. Для України на сьогодні створюються умови, щоб уже у 2023 р., як мінімум, подати заявку на вступ до НАТО.

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Шостий пакет санкцій ЄС проти Росії: суть обмежень і оцінки експертів

Позачерговий саміт ЄС 30–31 травня в Брюсселі, що було скликано задля обговорення нових обмежувальних заходів проти Росії за розпочату нею війну проти України, ухвалив політичне рішення про запровадження шостого пакета санкцій. Центральним елементом цього пакета стало часткове ембарго на імпорт російської нафти країнами ЄС, імовірність узгодження якого на саміті була невисокою через позицію Угорщини, що до останнього опиралася запровадженню такої заборони. Утім під час особистої зустрічі прем'єр-міністра Угорщини В. Орбана з керівництвом Євросоюзу він дав згоду на таке рішення, щоправда, з певними умовами.

Про запровадження нафтового ембарго проти Росії в ніч на 31 травня оголосили президент Європейської ради Ш. Мішель та президент Єврокомісії У. фон дер Ляєн. Ш. Мішель підкреслив, що рішення ухвалено консенсусом, тобто об'єднало всі держави ЄС.

Саміт ЄС закликав Раду Євросоюзу невідкладно ухвалити шостий пакет санкцій проти РФ. «Європейська рада наполегливо закликає Раду ЄС невідкладно доопрацювати й схвалити його, забезпечивши добре функціонуючий єдиний ринок ЄС, чесну конкуренцію, солідарність між державами-членами та рівні умови, зокрема щодо поетапної відмови від

нашої залежності від викопного палива з Росії», – ідеться у висновку саміту ЄС.

У документі підтверджується відданість Євроради «посиленню тиску на Росію та Білорусь». «Європейська рада закликає всі країни приєднатися до санкцій ЄС. Будь-які спроби обійти санкції або допомогти Росії іншими способами мають припинитися», – наголошується у висновку саміту.

Посли країн – членів Європейського союзу 2 червня ухвалили офіційне рішення про шостий санкційний пакет для Росії за війну проти України. Наступного дня це рішення було опубліковано в офіційному журналі ЄС, після чого набуло чинності. Обмежувальні заходи введено проти 18 компаній та 65 осіб, які так чи інакше причетні до російської агресії проти України.

Санкції передбачають:

1. Заборону на купівлю, імпорт або передання сирової нафти та деяких нафтопродуктів з Росії. Поетапна відмова від російської нафти займе від шести місяців для сирової нафти і до восьми – для інших продуктів нафтопереробки. Тимчасовий виняток передбачено для імпорту сирової нафти для Угорщини, Чехії та Словаччини, «які в силу свого географічного положення страждають від особливої залежності від постачання з Росії». Ці країни зможуть отримувати імпорт з Росії нафтопроводом «Дружба». Для Чехії приєднання до нафтового ембарго відтерміновано до червня 2024 р., для Словаччини – до кінця 2024 р. (URL: <https://www.dw.com/uk/yes-ostatocno-zatverdvyv-shostyi-paket-sanktsii-proty-rosii/a-62015512>).

2. Відключення від SWIFT «Сбербанку», Московського кредитного банку, Россельхозбанку та Білоруського банку розвитку та реконструкції.

3. Припинення мовлення у ЄС трьох російських державних телеканалів – «РТР-Планета», «Росія-24», Міжнародний ТВ-центр.

4. Розширення списку осіб та організацій, яких стосуються експортні обмеження щодо товарів і технологій подвійного призначення. Такі доповнення до списку включають як російські, так і білоруські організації.

5. Заборону надання в Росії бухгалтерських, аудиторських, консалтингових та піар-послуг, обмеження надання хмарних сервісів.

6. Щодо персональних санкцій, то вони торкнулися, зокрема, 40 військовослужбовців 64-ї окремої гвардійської мотострілецької бригади Росії, які причетні до звірств у Бучі.

Під санкції потрапили також (найгучніші імена):

– засновник «Яндекса» А. Волож (на тлі цієї новини акції компанії почали падати; А. Волож оголосив, що залишає раду директорів і посаду генерального директора групи компаній);

– голова Роскомнагляду А. Липов;

– голова та його заступник окупаційної «адміністрації» Херсонської області В. Сальдо та К. Стремоусов, а також колаборанти С. Черевко, Т. Кузьмич;

– окупаційний «мер» Маріуполя Г. Данильченко;

- члени сім'ї пресекретаря президента Росії Д. Пескова – дружина Т. Навка, діти Єлизавета та Микола;
- імовірна коханка Путіна А. Кабаєва;
- пропагандист РІА Новини П. Акопов (широку популярність отримав завдяки колонці «Наступление России и нового мира», у якій написав, як «Путін узяв на себе історичну відповідальність, вирішивши не залишати вирішення українського питання майбутнім поколінням») (URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/06/03/novyna/polityka/shostyj-paket-sankcij-protu-rosiyi-xto-potrapuv-spysku>).

Водночас на прохання Угорщини із шостого пакета санкцій було виключено главу Російської православної церкви патріарха Кирила. Прем'єр-міністр В. Орбан обґрунтував свою вимогу «свободою релігії релігійних груп в Угорщині», яка для нього є «священною і недоторканною». Тим часом патріарх Кирило, який підтримує тісні контакти з президентом РФ В. Путіним, неодноразово висловлювався у своїх проповідях на підтримку війни Росії проти України.

Через запровадження ЄС часткового ембарго на російську нафту РФ втрачатиме близько 22 млрд дол. на рік, повідомляє Bloomberg. За оцінками агенції, припинення постачання трубопроводом через північну гілку «Дружби» до Польщі та Німеччини, які відмовилися від споживання російської нафти ще до прийняття шостого пакета санкцій, скоротить доходи Росії на 12 млрд дол. Від заборони на експорт нафти до Європи морським шляхом РФ втратить близько 10 млрд дол. на рік. Крім того, росіяни можуть зазнати додаткових збитків через продаж нафти з великим дисконтом до країн Азії. Водночас, за оцінками Bloomberg, 10 млрд дол. щорічних надходжень Москва зможе зберегти завдяки постачанню до Угорщини, Словаччини та Чехії нафтопроводом «Дружба» (URL: <https://espresso.tv/u-bloomberg-nazvali-sumu-yaku-rosiya-vtratit-cherez-naftove-embargo>).

Голова Європейської комісії У. фон дер Ляєн, яка була ініціатором запровадження шостого пакета санкцій, коментуючи його прийняття, зазначила, що Євросоюз сподівається до кінця року відмовитися від 90 % нафтового імпорту з Росії.

Представник ЄС із закордонних справ і безпекової політики Ж. Боррель переконаний, що це рішення обмежить здатність Кремля фінансувати війну. «Сьогоднішнім пакетом ми посилюємо обмеження здатності Кремля фінансувати війну, запроваджуючи додаткові економічні санкції. Ми забороняємо імпорт російської нафти у ЄС і тим самим скорочуємо величезне джерело доходів для Росії. Ми відключаємо більше ключових російських банків від міжнародної платіжної системи SWIFT. Ми також запроваджуємо санкції проти тих, хто несе відповідальність за звірства, що мали місце в Бучі та Маріуполі, і забороняємо більше дезінформаторів, які активно сприяють військовій пропаганді президента Путіна», – заявив Ж. Боррель (URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sanktsiyi-es-6-paket/31881647.html>).

Голова представництва ЄС в Україні М. Маасікас, оцінюючи ймовірний вплив шостого пакета санкцій на економіку РФ, серед іншого наголосив на важливості заборони страхування російської нафти. «Це дуже важливий крок. Бо ЄС і Велика Британія стоять на чолі страхування у всьому світі. Це фактично впливає на глобальні поставки нафти Росією не лише в ЄС», – зазначив М. Маасікас (URL: <https://zaxid.net/news>).

«Думаю, те, що було ухвалено сьогодні, шостий пакет, це дуже серйозно. Ще кілька тижнів тому ніхто й не вірив, що це буде можливо. Я не думаю, що ми повинні відмовлятися від чогось протягом наступних кількох тижнів. Усе залежить від розвитку подій. Ми не маємо виключати жодних рішень», – зазначив президент Франції Е. Макрон (URL: <https://www.5.ua/ekonomika/somyi-paket-sanktsii-bude-shche-vazhchym-chy-vidmovytsia-yes-vid-rosiiskoho-hazu-vkliuchennia-278676.html>).

Водночас міністр закордонних справ України Д. Кулеба небезпечним прецедентом шостого пакета санкцій Європейського Союзу проти РФ вважає виняток для окремих країн. «У цьому рішенні є позитив і є небезпечний прецедент. Позитив у тому, що все-таки дотиснули, тому що дуже важко народжувалося це нафтове ембарго... Небезпечний прецедент у тому, що було знайдено рішення, яке, по суті, створило окремий режим для країн, які отримують нафту по південній гілці нафтопроводу “Дружба”. Це Угорщина, Чехія та Словаччина. Небезпека в тому, що тепер, обговорюючи будь-які санкції, створено прецедент, коли в якихось країнах створюється окремий режим. Немає 100-відсоткової єдності, є певна така гнучка єдність», – застеріг глава МЗС. Тим не менше міністр оцінив виняток у шостому пакеті санкцій як вартий того, бо загалом 90 % нафти з РФ потрапить під ембарго (URL: <https://www.5.ua/polityka/ye-nebezpechnyi-pretседent-kuleba-prokomentuvav-shostyi-paket-sanktsii-yes-protu-rf-278819.html>).

Політолог із Сілезького університету професор Т. Кубін під час виступу в ефірі «Радіо Катовиці» зазначив, що позиція Угорщини, яка погрозувала своїм вето, а відтак вимагала пом'якшення санкцій, послаблює Європейський Союз. «З нашого, польського погляду, західного світу, Європейського Союзу і НАТО, на жаль, це послаблення альянсу західних держав. Будь-яке відкладання санкцій, які справді можуть сильно вплинути на Росію, тобто стосовно нафти, природного газу і нафтопродуктів, означає, що Росія матиме більше грошей, більше часу, щоб вести війну в Україні», – наголосив політолог (URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/Artykul/2973528,Польський-політолог-Підхід-Угорщини-до-санкцій-проти-РФ-послаблює-ЄС>).

Утім, як вважає експерт Офісу реформ Кабінету Міністрів України М. Гардус, шостий пакет санкцій проти Росії істотно послабить її спроможність до продовження війни. «Наразі цей пакет дуже важливий. Він більший, ніж усі, що були до нього, бо 27 % нафти, що імпортується ЄС, та 40 % газу – такий експорт з Росії до Європи. Ці доходи для державного бюджету Росії – це приблизно 400 млрд на рік. Позбавити Росію таких

доходів – це істотно послабить їхні можливості до продовження війни», – зауважив він.

Росія – третій у світі виробник нафти та другий її експортер. Частка російської нафти у її світовому споживанні становить 5 %, частка нафтопродуктів із РФ, тобто бензину, авіаційного гасу та дизельного пального, – 10 %, пише DW.

У довгостроковій перспективі доходи від експорту нафти для Росії втричі-вчетверо важливіші, ніж від продажу газу, вважає, наприклад, керівник аналітичної служби Raiffeisen Bank International Г. Дойбер. За оцінкою концерну «Wintershall Dea», який має давній досвід роботи в РФ, приблизно третину російського бюджету забезпечує експорт нафти, а експорт газу – лише 7 %.

Російський експерт з енергетичних питань, партнер консалтингової компанії «RusEnergy» М. Крутіхін вважає, що нафтове ембарго ЄС матиме для Росії дуже плачевні наслідки. «У 2021 р. РФ видобула приблизно 524 млн т нафти. З них 108 млн т пішло в Західну Європу. Якщо цих 108 млн т не буде, це зникнення, як мінімум, 20 % доходів від російської нафти... Тому це ембарго дуже і дуже серйозно, якщо не катастрофічно», – прогнозує експерт (URL: <https://www.dw.com/uk/shcho-bude-yakshcho-yes-zaprovadyt-embarho-na-rosiisku-naftu/a-61957131>).

Німецькі та європейські експерти щодо цього не такі категоричні. «Надії на швидку зміну політики Росії у війні проти України у зв'язку з радикальними західними санкціями, радше за все, не виправдаються», – вважає, зокрема, експерт з торгівлі німецького Інституту світової економіки у Кілі Р. Лангхаммер. За його словами, стан держбюджету РФ, а також структурні особливості російської економіки створюють умови для тривалого існування, заснованого на самодостатності військової економіки.

Директор брюссельського аналітичного центру «Bruegel» Г. Вольф звертає увагу на те, що безпосередньо дискусія про нафтове ембарго та намічений піврічний перехідний період призвели до того, що деякі імпортери намагаються закупити нафту, бензин та солярку про запас, що додатково підвищує світові ціни. У результаті, нарікає міністр економіки Німеччини Р. Габек, «Путін... продав останніми тижнями менше нафти, але отримав більшу виручку».

Дійсно, нафтові трейдери відреагували на запровадження щодо Росії часткового нафтового ембарго з боку ЄС підвищенням цін. Ціна за барель зросла приблизно на 1 %, а до липня очікують підвищення цін за барель з 124 до 150 дол. При цьому США планує найближчим часом вивести на ринок Венесуелу, також країни ОПЕК готові збільшити видобуток нафти, щоб утримати ринок. Експерти також вважають, що Саудівська Аравія, яка має значні резервні потужності, погодиться наростити обсяг видобутку (URL: <https://www.5.ua/ekonomika/somyi-paket-sanktsii-bude-shche-vazhchym-chy-vidmovytsia-yes-vid-rosiiskoho-hazu-vkliuchennia-278676.html>).

Питання, чим замінити російську нафту і як стримати зростання цін на дефіцитний товар, нині гостро стоїть практично в усіх країнах ЄС. Німеччина, наприклад, законтрактувала додаткові обсяги імпорту в Норвегії. До початку війни РФ проти України Німеччина була залежною від нафти з Росії сильніше, ніж багато її західноєвропейських партнерів по ЄС, але слабше, ніж Угорщина, Словаччина та Чехія. На початку поточного року трохи більше третини (35 %) нафти, що споживається в Німеччині, було російського походження. Іншу німецькі фірми закуповували в Норвегії (12 %), Лівії (8,5 %), Казахстані (8 %), Великій Британії, Нігерії, США, Азербайджані, Іраку та Саудівській Аравії, на яку припадало лише 1,7 % імпорту. Є у Німеччині і свій незначний нафтовидобуток у Шлезвіг-Гольштейні та Нижній Саксонії.

До кінця квітня, тобто через дев'ять тижнів після початку війни Росії проти України, німецький уряд зміг зменшити частку російської нафти у її загальному споживанні з третини до 12 % і дійшов висновку, що зможе обійтися й без них. Це та російська нафта, яка надходить нафтопроводом «Дружба» на нафтопереробний завод, що належить «Роснефти» у Шведті РСК Raffinerie Schwedt на сході Німеччини. За розрахунками міністра економіки Р. Габека, нафту з Росії для цього НПЗ можна буде замінити танкерними постачаннями з інших країн – трубопроводами з німецького Ростока та польського Гданська (URL: <https://www.dw.com/uk/shcho-bude-yakshcho-yes-zaprovadyt-embarko-na-rosiisku-naftu/a-61957131>).

Тим часом Росія намагається знайти заміну європейським покупцям, хоча це й не так просто. Берлінська газета «TAZ» цитує німецького економіста Й. Шиндлера: «Світовий ринок нафти – це система сполучених судин, тому Путін може бути впевнений у тому, що зможе продавати нафту іншим країнам. Адже далеко не всі країни беруть участь у санкціях, подумайте хоча б про Індію, Китай чи Туреччину».

Проте М. Крутіхін у цьому контексті нагадує, що «транспортних можливостей для відправки нафти у бік Китаю і взагалі на схід, а тим більше на південь зараз жодних немає, усі вони вже вичерпані». Ілюзорними вважає надії на Китай і президент Асоціації незалежних центрів економічного аналізу О. Буклемішев, «бо в Росії просто немає необхідної інфраструктури у вигляді нафтопроводів, логістики, залізниці, налагоджених складських резервуарів».

Індія – теж не варіант. «Це гігантські додаткові транспортні витрати – з Балтики або з Чорного моря потрібно гнати танкери через Суецький канал, а це додаткові витрати, і конкурувати там із Перською затокою, із Саудівською Аравією, Об'єднаними Арабськими Еміратами за ціною дуже і дуже складно», – зазначає М. Крутіхін. Тим більше Індія наполягає на великих знижках і, за деякими даними, не готова платити за неї більше, ніж 70 дол. за барель, тобто на третину нижче за світові ціни. «Тож це не заміна європейського ринку», – констатує експерт.

Варто також зауважити, що шостий пакет санкцій ЄС проти Росії за її агресію в Україні було підкріплено заходами Сполучених Штатів Америки. Міністерство торгівлі США 2 червня оприлюднило список із 71 юридичної особи з Росії та Білорусі, які потрапили під американські експортні обмеження. До списку, зокрема, увійшли Центральне морське конструкторське бюро «Алмаз», Центральне конструкторське бюро морської техніки «Рубін», «Авіаційний комплекс ім. С. В. Ільюшина», «Дослідно-конструкторське бюро ім. А. С. Яковлева». Усі організації потрапили до списку «за купівлю та спробу купівлі товарів із США для підтримки російських збройних сил».

Загалом санкцій проти Росії, пов'язаних з її агресією проти України, які на міжнародному рівні запроваджуються з 2014 р., на сьогодні діє близько 10,5 тис. За кількістю введених санкцій РФ випереджає всі інші країни, разом узяті. Обмеження застосовано майже до 7 тис. 200 російських юридичних та фізичних осіб (URL: <https://thepage.ua/ua/economy/za-100-dniv-vijni-rf-otrimala-shist-paketiv-sankcij>).

Уже нині країни ЄС почали обговорювати сьомий пакет санкцій, який, за прогнозами, буде набагато важче прийняти. У ньому має йтися про відмову від російського газу. Наразі єдності щодо цього серед європейських країн немає, адже чимало з них сильно залежні від російського газу. При цьому росіяни самі відключили п'ять країн – членів ЄС (Фінляндію, Болгарію, Польщу, Нідерланди, Данію) від свого газу через відмову сплачувати Росії в рублях. Також від газу з РФ уже відмовилися країни Балтії.

За словами заступника міністра закордонних справ Польщі П. Яблонського, чергова порція санкцій проти країни агресора має стати ще потужнішою. «Санкції мають бути ще жорсткішими: у контексті газу, який Росія, як і раніше, може продавати; у контексті відключення всіх російських банків від системи SWIFT. Тут я говорю насамперед про Газпромбанк. Необхідне ембарго на технології, які, як і раніше, можуть постачатися до Росії та використовуватися РФ у її промисловості», – наводить його слова Polska Agencja Prasowa.

П. Яблонський додав, що також необхідно вжити заходи щодо заморожування російських активів у країнах – членах ЄС. Окремо він наголосив на проблемі обходу росіянами санкцій і додав, що це явище «підриває довіру до ЄС». «Це те, з чим має справитися Союз. Ми будемо підіймати це питання в тому числі на наступному саміті Європейського Союзу», – додав він (URL: <https://thepage.ua/ua/news/yes-vzyavsy-na-robotu-nad-novim-paketom-sankcij-proti-rf-sho-vidomo-narazi>).

Водночас деякі лідери ЄС не поспішають говорити про сьомий пакет санкцій, називаючи мету запровадження газового ембарго ще важчою. Зокрема, бельгійська влада закликала Європейський Союз зробити паузу в запровадженні санкцій проти РФ (URL: <https://prm.ua/evrosoiuz-pratsiue-nad-somym-paketom-sanktsiy-proty-rosii-mzs-polshchi>).

Тим не менше руйнівні наслідки для економіки від розв'язаної війни в Україні дедалі складніше приховувати від росіян. За даними Міністерства фінансів РФ, за підсумками квітня ВВП впав на 3 % порівняно з попереднім роком. Традиційно у всіх своїх бідах Кремль звинуватив США і Євросоюз, а точніше «безпрецедентний санкційний тиск» з їхнього боку, повідомляє УА. Сьогодні, замість заяв про нібито нікчемність західних санкцій від топчиновників РФ, дедалі частіше звучать прохання зняти принаймні частину з них.

«Поточний спад з високою ймовірністю має трансформаційний характер. Мається на увазі, що Росія, виключена з основних світових потоків капіталів, товарів, послуг і технологій, просто відставатиме у своєму розвитку. Вона, умовно кажучи, спрощуватиметься, переходитиме на якісь менш передові технології, не випускатиме ту продукцію, яку випускала до запровадження санкцій», – зазначає голова правління Інституту економічних досліджень та політичних консультацій І. Бураковський.

Санкції продемонстрували, що російська промисловість навряд чи може працювати без іноземних комплектуючих, наприклад, у виробництві високоточного озброєння. Російський автопром зменшив виробництво на 85 %. Страждають також оптова торгівля та сфера послуг. За словами експертів, ефект від прийняття шостого пакета санкцій ЄС і введення ембарго на нафту російська економіка відчуватиме ще не один десяток років.

«Якщо навіть сьогодні Росія прибере всі війська з Криму, з Донбасу і виведе з України, дай боже, щоб санкції, накладені на військово-промисловий комплекс, зняли років так через 15. І дай боже, щоб санкції, накладені на економіку, теж через років 15. Тому що ухвалено рішення стримувати Російську Федерацію, щоб вона ніколи не могла вчиняти агресивні дії», – зазначає економіст Т. Загородний.

Усього, за різними оцінками, ВВП Росії до кінця року може впасти від 9 % навіть до 18 %. І громадяни РФ повною мірою відчують це падіння. За прогнозами аналітиків, добробут росіян повернеться до рівня 2009 р., коли світ тільки почав відновлюватися після фінансової кризи. «Десять відсотків падіння ВВП не означають, що всі люди в країні втрачають по 10 %. Влада намагатиметься компенсувати втрати, але тільки тим, хто є їх “ядерним” електоратом. Силовики не постраждають. Також необхідно розуміти, що деякі товари та послуги просто зникнуть для росіян. А такі речі принципово впливають на якість життя», – пояснює експерт берлінського фонду «Наука та політика» Я. Клуге.

Отже, оцінки експертів щодо впливу санкцій на російську економіку, у тому числі їх шостого пакета, що передбачає відмову ЄС від російської нафти, укотре зводяться до того, що, почавши повномасштабне вторгнення на територію України, Росія, по суті, загнала себе в становище цугцвангу, коли будь-який наступний хід призводить лише до погіршення ситуації. За допомогою нафтового ембарго ЄС має намір позбавити російський бюджет значної частини надходжень, спустошити «військову касу» В. Путіна й цим

спонукати Кремль припинити воєнні дії в Україні та розпочати мирні переговори. І те, через скільки років російська економіка зможе повернутися на позиції до 24 лютого 2022 р., залежить лише від того, коли Москва виведе свої війська з України.

О. Ворошилов, ст. наук. співроб. СІАЗ

Всесвітній економічний форум у Давосі і Україна

Всесвітній економічний форум-2022 (ВЕФ) у Швейцарії відбувся в багатьох аспектах під знаком України. Він відкрився 22 травня, завершив свою роботу 26 травня, зібравши близько 2 тис. 500 учасників із 85 країн, у тому числі 50 глав держав та урядів.

Уперше за десятиліття форум у Давосі відбувся без Росії – учасників з РФ цього року не було запрошено на Всесвітній економічний форум, а в приміщенні традиційного «Російського дому» в Давосі на час саміту відкрили «Російський будинок військових злочинів». Експозиція з майже 5 тис. фотографій і відповідні відеокадри демонстрували гостям форуму руйнівні наслідки російського вторгнення в Україну.

«Я впевнений, що це було правильне рішення», – наголосив президент ВЕФ Б. Бренде, коментуючи відмову запрошувати представників Росії в Давос у 2022 р. (<https://nv.ua/world/geopolitics/davos-2022-rossiya-za-bortom-ukraina-v-centre-vnimaniya-novosti-ukrainy-50244367.html>).

Виклики 2022 р. називають найсерйознішими за всю піввікову історію ВЕФ. З того часу, як учасники першого Давоського форуму зібралися у Швейцарії у 1971 р., ще ніколи у своїй історії ВЕФ не стикався з такими безпрецедентними глобальними проблемами, як на сьогодні, зазначають світові ЗМІ.

Головними темами форуму були вторгнення Росії в Україну, відновлення української інфраструктури, пандемія COVID-19 та зміна клімату. «Цьогорічний Всесвітній економічний форум у Давосі стане найактуальнішим і найвизначнішим з моменту його заснування понад 50 років тому», – заявив напередодні події німецький економіст К. Шваб, засновник та беззмінний виконавчий директор Всесвітнього економічного форуму в Давосі з 1971 р.

Якщо минулого року головною темою була пандемія, то цього року – Україна.

Форум відкрився із звернення Президента України В. Зеленського. «Обговорюватиметься повоєнне відновлення. Робимо все, щоб максимально зібрати підтримку світу. І участь у роботі Давоського форуму є однією з найкращих можливостей саме для цього», – заявив В. Зеленський, анонсуючи свій виступ у Давосі (URL: <https://minfin.com.ua/2022/05/23/85892787>).

Президент В. Зеленський поінформував про те, що чекає на Європу та світ у разі падіння України, а також закликав посилити санкційний тиск на Росію, не чекаючи її наступного пострілу – застосування хімічної, біологічної і, не виключено, ядерної зброї. «Не створюйте в агресора враження, що світ не чинитиме достатнього опору. Захищайте одразу по максимуму свободу та нормальний, корисний для всіх мирний порядок у світі! Ось якими мають бути санкції – максимальними. Щоб Росія та будь-який інший потенційний агресор, який хоче піти жорстокою війною проти сусіда, чітко знали, до чого це одразу призводить. І таких санкцій проти Росії, на мою думку, досі немає. А вони мають бути», – наголосив Президент України. Зокрема, за його словами, має бути ембарго на російську нафту, повне блокування всіх російських банків, відмова від російського ІТ-сектору та припинення будь-якої торгівлі з агресором.

Глава Української держави закликав міжнародні компанії до повного виходу з російського ринку, аби їхні бренди, офіси, рахунки та товари не використовували у своїх інтересах військові злочинці (URL: <https://www.president.gov.ua/ru/news/volodimir-zelenskij-na-forumi-u-davosi-zaproponuvav-stvoriti-75301>).

На сьогодні глобальна економіка має три основні фактори впливу (залежно від регіону): Росія, рецесія та процентні кредитні ставки, зауважує керівник Citigroup Д. Фрейзер.

У багатьох країнах фіксують зростання цін на їжу, зазначає директор-розпорядник МВФ К. Георгієва. У квітні МВФ погіршив прогнози для 143 країн (86 % від глобального ВВП). «Фінансовий простір звужується, долар зростає, економіка Китаю сповільнюється. Наш прогноз – 3,6 % (світовий ВВП зросте на 0,8 % менше, ніж очікувалося)», – наголосила К. Георгієва. За її словами, у цей прогноз закладено рецесію деяких країн, які не відновилися від COVID-19, дуже залежать від російських енергоносіїв та імпорту продовольства. «Ми ще побачимо це в майбутньому», – додала К. Георгієва (URL: <https://finance.liga.net/ekonomika/article/stal-zerno-i-oboronka-glavnye-novosti-i-tsifry-dlya-ukrainy-iz-davosa>).

За її словами, глобальна економіка ймовірно зіштовхнулася з «найскладнішим випробуванням з часів Другої світової війни». Утім глобальної рецесії поки що не передбачається. Економічний спад відбудеться у ряді країн, але загалом, за прогнозом МВФ, світова економіка зросте на 3,6 % у 2022 р. (URL: <https://mind.ua/ua/publications/20242102-esli-ukraina-padet-my-sleduyushchie-7-samyh-ceplyayushchih-messedzhej-davosa>).

Війна вже вплинула на інфляцію в ЄС (+3,4 %), хоча вона, як і раніше, нижча, ніж у США (понад 7 %), поінформував керівник Центробанку Франції Ф. де Гало (URL: <https://finance.liga.net/ekonomika/article/stal-zerno-i-oboronka-glavnye-novosti-i-tsifry-dlya-ukrainy-iz-davosa>).

Значну увагу в Давосі привернули також заяви глави МЗС України Д. Кулеби. Його фраза щодо пропозицій, що регулярно звучали в кулуарах, зняти санкції з Росії, щоб врятувати світ від продовольчої кризи та голоду,

справді була жорсткою. «Перш ніж сказати, що санкції можна скасувати, щоб урятувати дітей від голоду десь у світі, приїжджайте в Україну. Подивіться на закатовані мертві тіла дітей. Поспілкуйтеся з батьками, чиїх дітей згвалтували російські солдати та заткніть свої роти!» – заявив він.

Д. Кулеба також наголосив, що чотири літери могли б допомогти Україні відбити наступ росіян на Донбасі; зірвати плани Росії з анексії Херсона; припинити тортури, згвалтування та інші жахливі порушення прав людини росіянами на окупованих територіях; розблокувати експорт та запобігти глобальній продовольчій кризі. «Це чотири літери: РСЗВ (реактивні системи залпового вогню)», – написав він у твітері (URL: <https://thepage.ua/politics/klyuchevye-vystupleniya-chem-zapomnilsya-davos>).

Президент Єврокомісії У. фон дер Ляен також присвятила свій виступ у Давосі Україні. Вона наголосила, що В. Путін, розв'язавши війну, змусив Давос, який зазвичай зосереджувався на темах клімату, глобалізації, цифровізації та безробіття, говорити про те, як допомогти Україні перемогти й зберегти свою державу: «Керівник російської агресії проти України виходить прямо з іншого століття, ставлячись до мільйонів людей не як до людей, а як до безликого населення, і намагаючись розтоптати прагнення цілого народу танками».

Вона додала, що агресія В. Путіна має стати стратегічним провалом. Європа допоможе Україні піднятися з попелу завдяки платформі реконструкції, а країни ЄС нарешті позбавляться залежності від російських енергоносіїв (як за допомогою ЗПГ із США, так і за допомогою «зеленої» енергетики) (URL: <https://thepage.ua/politics/klyuchevye-vystupleniya-chem-zapomnilsya-davos>)

На форумі представниками української делегації був неодноразово повторений меседж про те, що превентивні заходи – це значно вигідніше, ніж робота з наслідками. «Світова спільнота має вибір: або вони дадуть нам зброю, яка дасть змогу вигнати окупантів з нашої території, або будуть змушені постачати нам гуманітарну, медичну допомогу вічно», – вважає Ф. Сердюк, український підприємець, експерт з першої допомоги, засновник освітнього проєкту «FAST», радник міністра фінансів України. «Загалом, я сказав би, що всю українську адженду штовхають цілком конкретні герої, і їх можна назвати на ім'я. Це голова Європейської комісії У. фон дер Ляен, балтійські країни, А. Дуда і ще три-чотири корпорації, плюс десяток приватних бізнесменів. Це ті, хто, на мою думку, був найактивнішим», – наголосив він (URL: <https://nv.ua/ukraine/events/davos-2022-stal-na-storonu-ukrainy-spiker-vef-fedor-serdyuk-novosti-ukrainy-50247115.html>).

Треба зазначити, що антиукраїнська позиція в Давосі практично не звучала. Єдиний, хто її хоч якось намагався озвучити, це Г. Кісінджер, колишній державний секретар США. Він сказав, що Україні варто віддати Росії свої території, щоб закінчити цю війну.

Заклик Г. Кісінджера до територіальних поступок було розкритиковано у США, де колишнього держсекретаря назвали «панікером Давосу», і

викликав гнівну реакцію в Україні. В. Зеленський зазначив, що висловлювання Г. Кісінджера більше підходить не для Давосу 2022 р., а для Мюнхена 1938 р., де відбулася Мюнхенська змова, за якою країни Європи віддали гітлерівській Німеччині Чехію. Президент України нагадав, що в реальному 1938 р. Г. Кісінджер у 15-річному віці разом із сім'єю втік із Німеччини та чудово розумів, що треба не адаптуватися до нацистів, а рятуватися від них чи боротися з ними (URL: <https://mind.ua/ua/publications/20242102-esli-ukraina-padet-my-sleduyushchie-7-samyh-serplyayushchih-messedzhej-davosa>).

На форумі зазначалося, що, так і не прийшовши до тями від наслідків пандемії COVID-19, впевнено входячи в період високої інфляції та низького економічного зростання, світова економіка зіткнулася з новою загрозою – війною РФ проти України. Обидві країни є потужними гравцями на глобальних сировинних ринках продовольства та палива, ціни на які останніми роками вже перебували на максимумі. Санкції, які мають стримати агресивну Росію, і військові дії, що не дають Україні повноцінно торгувати зі світом, уже вплинули на глобальну економіку, посилюючи зростання цін, руйнуючи ланцюги поставок, підштовхуючи центробанки до підвищення ключових ставок, отже, і до боргових проблем як окремих компаній, так і цілих країн.

Загалом, погоджуючись, що загострення світових проблем безпосередньо пов'язано з найвищим проявом політичної кризи, спікери то тут, то там закликали відмовитися від політизації дискусії та концентруватися виключно на економічній складовій проблеми. І щоразу, повертаючись до руйнівних економічних наслідків російсько-української війни для великої кількості країн, про боротьбу з причиною кризи не згадували, лише про ризики того, що світовий «кенселінг» цілої країни тепер став очевидним ризиком і загрозою.

Незважаючи на декларативне визнання того, що глобальна рецесія неминуча та найкраще, що можна було б зробити, це максимально спростити регулювання в зовнішній торгівлі, щоб унеможливити дефіцити, хоч якимось дотримавшись інфляції, очевидно, що країни не готові до цього – знаходять сотню причин, чому саме їхній внутрішній ринок потребує захисту.

Дві світові кризи – продовольча та енергетична – були у фокусі обговорень упродовж усіх днів роботи форуму. За останній рік світові ціни на продукти харчування зросли майже на третину, на добрива більше ніж на половину, а ціни на нафту майже на дві третини. Кількість людей, які страждають від нестачі продовольства, подвоїлася за останні два роки: на сьогодні вже 276 млн людей відчувають дефіцит їжі, понад 0,5 млн уже голодують. До листопада нестачу продовольства відчувають майже 2 млрд людей. Водночас жодних проривних рішень знайдено не було. Рецепти ті ж самі: зростання витрат, субсидії, фіскальні стимули. Непростий вибір між стримуванням інфляції нині є ціною економічного зростання завтра; збільшенням держвидатків ціною розбалансування бюджетів і загострення

боргових криз; між крайньою бідністю сьогодні та продовольчою й енергетичною безпекою завтра.

Треба констатувати, що три поспіль роки потрясінь звузили обрії планування до мінімуму і вже виробили звичку реагувати на тактичні виклики навіть ціною стратегічних результатів. На щастя, поки що серед світових лідерів більше тих, хто усвідомлює, що статус-кво станом на 24 лютого 2022 р. є не виваженим, а навпаки, ризикованим. Утім можна спрогнозувати, що чим глибше світ занурюватиметься в кризу, тим більше охочих буде повернути хоча б таку уявну стабільність, наслідком якої стане розгортання подальших непрогнозованих кризових сценаріїв. Проте навіть про ці, не такі вже й неймовірні перспективи форум мовчав (URL: https://zn.ua/foreign_economics/davos-2022-nad-propastju-bez-rzhi.html).

На форумі зазначалося, що війна проти України та наслідки пандемії здатні у 2022 р. поставити під загрозу існування сотень мільйонів людей, обернувши назад десятиліття прогресу. Г. Бучер, виконавчий директор Oxfam International, вказала порталу «SWI», що вона сподівається, що керівники компаній-мільярдерів усвідомлюють усю крихкість світової економіки: «Який сенс бути мільярдером у світі, який валиться прямо в нас на очах?» (<https://www.swissinfo.ch/ukr/давос--війна-і-україна--в-швейцарії-завершився-літній-веф/47626640>).

Один з головних пріоритетів тут – знайти спосіб вивезти на світовий ринок 25 млн т зерна, що застрягли в Україні через руйнування портової інфраструктури та блокаду її чорноморських портів російським флотом. Д. Біслі, директор-виконавець Всесвітньої продовольчої програми, вважає таке положення «оголошенням війни глобальній продовольчій безпеці» (URL: <https://www.swissinfo.ch/ukr/давос--війна-і-україна--в-швейцарії-завершився-літній-веф/47626640>).

Загалом же, навіть якщо ВЕФ-2022 і не дав у результаті жодних значущих угод або рішень, одного принаймні він досяг точно: цього року форум був, як ніколи, емоційно заряджений, змусивши всіх із тривогою задуматися про те, у якому світі нам скоро належить жити. «Можливість нарешті порівняти наші ініціативи і звірити годинник дуже допомагає намацати правильний напрямок руху», – зазначив порталу «SWI» (swissinfo.ch) С. Бухсер, генеральний директор швейцарської компанії «Villars» (URL: <https://www.swissinfo.ch/ukr/давос--війна-і-україна--в-швейцарії-завершився-літній-веф/47626640>).

Оцінка перспектив чергового раунду мирних переговорів у Туреччині

На сучасному етапі російсько-українська війна наближається до фази рівноваги реальних бойових можливостей обох сторін. Тривалість цього періоду може становити 3–4 найближчих місяці. Ситуація, що склалася, відкриває вікно можливостей для поновлення політичного діалогу між Києвом та Москвою. Під час переговорів за посередництва Анкари сторони конфлікту можуть досягти реального прогресу у вирішенні локальних проблем: експорту українського зерна, чергового обміну полоненими тощо. Як головний бенефіціар згаданого процесу розглядається Туреччина, що латентно підтримуватиме РФ.

Динаміка українсько-російського військового протиборства показує, що обидві сторони наближаються до моменту рівноваги, проявом якого стануть переважно позиційні бої на тлі загального зниження воєнної активності. Станом на початок червня 2022 р. РФ продовжує здійснювати наступ на кількох напрямках, який має здебільшого інерційний характер. Москві не вдалося здійснити якісне перегрупування військ із насиченням їх сучасною бойовою технікою, здатною ефективно протистояти зразкам західного озброєння навіть близького радіусу дії, яким сьогодні значною мірою забезпечені ЗС України. Загальна перевага РФ у звичайних видах озброєнь також значною мірою нівелюється майстерністю й високим бойовим духом українських бійців і командування. Так само досить високий рівень концентрації українських ППО різних типів на лінії зіткнення помітно знижує бойову активність російських військових літаків і гелікоптерів. Зокрема, пілоти військово-повітряних сил РФ постійно відчують результати масового використання ЗСУ переносних зенітно-ракетних комплексів ще радянського виробництва «Стріла» та «Ігла», американських Stinger і більш сучасних на кшталт британських Starstreak та Stormer.

Водночас Кремль враховує можливість значного посилення ракетно-артилерійського потенціалу ЗС України через постачання у великій кількості сучасного західного озброєння. Насамперед ідеться про тактичні системи залпового вогню типу американських HIMARS і систем протиповітряної оборони середньої дальності на кшталт німецьких IRIS-T. У разі масового наповнення бойових порядків ЗСУ артилерійськими 155-мм системами британської розробки M777, французькими CAESAR, німецькими Panzerhaubitze 2000, польськими AHS Krab, чеськими Dana і Zuzana, українськими «Богдана» розв'яжеться проблема кількісної переваги РФ через більшу далекобійність та ефективність перерахованих зразків, а також вирішення питання забезпечення боєприпасами. Певні складнощі, що починають виникати в ЗСУ із забезпеченням снарядами й ракетами радянських калібрів, відійдуть на другий план у разі переходу на стандарти НАТО з врахуванням наявного потенціалу альянсу. Західні важкі системи

ППО середньої та великої дальності здатні надійно прикрити українські міста та інфраструктурні об'єкти в глибині країни від російських ракетних ударів.

Крім суто військового, на готовність РФ почати черговий раунд переговорів впливають і політико-економічні чинники. Російське керівництво добре усвідомлює, що в середньостроковій перспективі західні санкції здатні призвести до системної кризи в економіці федерації. До того ж, відсутність доступу до сучасних технологій подвійного призначення катастрофічно позначиться на боєздатності російської армії. Саме в той період, коли за досвідом російсько-української війни більшість країн світу приділятиме особливу увагу придбанню та/або самостійній розробці перспективних зразків високоточної зброї Москва залишиться осторонь цих процесів. Такий стан військової сфери в РФ прогнозовано викликатиме серйозне зниження російського політичного впливу на Великому Близькому Сході, Кавказі, Центральній та Південній Азії. Одним із наслідків цього стануть кроки на шляху подальшого розвитку китайсько-російських відносин у патрон-клієнтському форматі.

Разом із цим позиція російської сторони залишається незмінною з таких важливих питань як повернення під юрисдикцію України Криму та тимчасово окупованих (до 24.02.2022) частин Донецької та Луганської областей. Водночас офіційний Київ вважає за необхідне не допустити витіснення цього територіального питання за межі переговорного процесу. До того ж, агресія російських військ на сході та півдні, що призвела до встановлення тимчасового контролю за окремими районами Херсонської, Запорізької, а також Луганської й Донецької областей (зокрема, містами Маріуполь і Бердянськ) відбилася на позиції Кремля, який заявляє про небажання їх залишати. Тобто, в результаті проведення нового раунду переговорів не варто очікувати серйозних проривів у мирному врегулюванні.

Замість цього російська сторона готова обговорювати другорядні питання на кшталт розблокування Чорноморської акваторії та сприяння подальшому експорту українського зерна нібито для того, щоб не допустити гуманітарної катастрофи в залежних від цього регіонах світу. Плата за допомогу – зняття міжнародних санкцій із РФ. У такий спосіб Москва намагається розв'язати одразу декілька важливих проблем. По-перше, створити умови для зняття західних санкцій або їх послаблення. По-друге, загальна деструктивна політика режиму Б. Асада, перебування якого при владі значною мірою підтримується РФ, на тлі неврожаю призвело майже до голодомору в цій арабській країні. Щоб підтримати свого найвідданішого союзника на Близькому Сході Кремль вже направив до сирійських портів суховантажі з понад 100 тис. т українського зерна з Херсонської області. Крім того, захоплене в Україні зерно РФ постачає до Туреччини, на території якої воно раніше перемелювалося на борошно й потім транспортувалося в африканські та азійські країни. По-третє, сприяти подальшому зміцненню відносин з Туреччиною як важливим ситуативним союзником, погодившись на проведення Анкарою активних бойових дій на Близькому Сході.

Позиція України з переговорного питання була озвучена Головою української делегації на переговорах із РФ, лідером парламентської фракції «Слуга народу» Д. Арахамією, який вважає переговори не потрібними в нинішніх умовах, а також Президентом України В. Зеленським, який погодився на проведення переговорів у телефонному форматі. Так, на думку Д. Арахамії, «переговори треба продовжувати тоді, коли в нас переговорна позиція буде посилена. Зараз вона насамперед може бути посилена за рахунок того, що зброя, яку нам обіцяють іноземні партнери, зрештою, прибуде в достатній кількості... З посиленою переговорною позицією ми можемо ініціювати новий раунд переговорів». Проте, коли наприкінці травня 2022 р. президент Туреччини Р. Т. Ердоган запропонував українському й російському колегам провести спільні телефонні переговори-конференцію, Україна дала попередню згоду. Зокрема, пресекретар Президента України С. Нікіфоров зазначив, що українська сторона готова розглянути такий формат переговорного процесу, якщо на нього погодиться В. Путін.

З моменту здобуття Україною незалежності Анкара незмінно заявляє про повагу до національного суверенітету нашої країни і наміри розвивати подальші двосторонні відносини в рамках стратегічного партнерства. Відносно російсько-української війни Туреччина, як і більшість мусульманських країн, офіційно притримується нейтральної позиції. Проте незважаючи на складну ситуацію перших днів російської агресії українсько-турецьке співробітництво у військово-промисловій сфері не було припинено. На початковому етапі бойових дій саме Туреччина, незважаючи на тиск Москви, поставила Україні безпілотники, боєприпаси, військову техніку, бронежилети й каски на 59 млн дол. Наступним важливим кроком стала домовленість відправити до України турецьких фахівців і передати спеціалізовану техніку для розмінування та відновлювальних робіт.

Водночас Анкара не підтримала санкції проти РФ, включно із заходами в турецькі порти океанських супер'яхт російських мільярдерів. Турецькою стороною розглядається можливість (як раніше у випадку з Іраном) стати свого роду хабом для обходу міжнародних санкцій росіянами. Це може сприяти поповненню бюджету республіки, особливо в умовах багаторічної фінансово-економічної кризи. Туреччина значною мірою залежить від імпорту енергоносіїв із Росії й доходів від туризму, тому відкрита для росіян, які рятуються від санкцій і до того ж роблять вагомі інвестиції в турецьку нерухомість. Потужні газотранспортні проєкти доповнюються будівництвом атомної станції в Аккую, вартістю понад 20 млрд дол., що веде корпорація «Росатом». Загалом у відносинах з Україною та РФ Анкара притримується політичних принципів, викладених колишнім прем'єр-міністром А. Давутоглу в доктрині «неоосманізму» (відновлення турецького впливу на території колишньої Османської імперії). Зокрема, йдеться про прихильність багатовекторності в зовнішній політиці. Взаємодія Туреччини з іншими акторами суто прагматична й скерована на те, щоб кожний напрям власної політики лише доповнював інші, а не конкурував із ними.

Проведення нового раунду мирних переговорів викликало в Туреччині жвавий інтерес. Однією з важливих причин турецьких ініціатив щодо мирного врегулювання є намагання команди Р. Т. Ердогана підвищити свій політичний капітал напередодні парламентських і президентських виборів 2023 р. Задля цього турецький лідер проводить активну зовнішню політику, спрямовану на підвищення міжнародного авторитету країни як потужного гравця світового рівня. Водночас простежуються намагання зробити чергові кроки в розв'язанні найважливіших для сучасної Туреччини проблем: енергетичної і курдської, а також подолання соціально-економічної кризи. У контексті забезпечення нафтогазовою сировиною Анкара проводить досить агресивний курс у східному Середземномор'ї, зокрема на території Лівії, вибудовує наближені до стратегічних відносини з РФ і намагається посилити свій вплив у Сирії.

Сучасний стан російсько-турецьких відносин свідчить про те, що Москва й Анкара мають можливість домовитися про проведення Туреччиною чергової військової операції на території північної Сирії, спрямованої на знищення курдської військово-політичної інфраструктури в межах завершення формування тридцяти кілометрової зони безпеки. Це підтверджує виведення частини російських і дружних їм арабських сил із Сирії та Лівії для участі у війні в Україні. У результаті значно послаблюються бойові можливості російських контингентів в обох стратегічно важливих для РФ країнах і лише Туреччина може значною мірою гарантувати захист російських інтересів. Крім того, для успішної боротьби з курдськими загонами Анкарі потрібний вплив Москви на Дамаск, армійські підрозділи якого останнім часом координують свої дії з курдами і контролюють важливі з військової точки зору зони біля турецько-сирійського кордону.

Також звертає на себе увагу велика зацікавленість Анкари у формуванні на території Турецької Республіки міжнародного інституту для контролю за експортом українського зерна. Разом з підвищенням політичного авторитету керуючої Партії справедливості та розвитку від цього очікуються додаткові дивіденди в забезпеченні зерном самої Туреччини, що напередодні виборів 2023 р. на тлі галопуючої інфляції також може стати додатковим чинником для посилення електорального потенціалу Р. П. Ердогана та його партії влади.

Отже, з викладеного вище витікає, що наразі російська сторона демонструє готовність до переговорів з офіційним Києвом нібито як із наріжних, так і другорядних питань, що стосуються двосторонніх відносин. Проте контрпродуктивні російські підходи до вирішення найважливіших питань мирного врегулювання поки не змінилися, що унеможливорює ефективну комунікацію на цьому напрямі. Водночас Кремль намагається прозондувати ґрунт щодо часткового зняття з РФ західних санкцій в обмін на розблокування експорту зерна з України. Це становить інтерес не тільки для російської сторони (забезпечення продовольством їхніх союзників на

Близькому Сході та в Африці), але й для Туреччини, у контексті підсилення електоральних позицій команди Р. П. Ердогана напередодні парламентських і президентських виборів. Для України в цілому чергові переговори також можуть мати позитивне значення. Ідеться виключно про отримання додаткових коштів для бюджету від розблокування вітчизняних портів. Однак розмінування наближеної до них акваторії може становити потенціальну небезпеку від агресивних дій Чорноморського флоту РФ у подальшому. До того ж варто враховувати, що в згаданому переговорному процесі в силу власної енергетичної, а також військово-політичної залежності від Кремля в розв'язанні надважливої для Туреччини курдської проблеми Анкара, з великою вірогідністю, латентно діятиме на боці Москви.

Економічний ракурс

С. Горова, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

АПК у реаліях повномасштабної російсько-української війни

Вторгнення Росії в Україну призвело до виникнення ряду економічних і фінансових проблем для Української держави. Відповідно, український агросектор вирішував безпрецедентне завдання – проведення посівної під час воєнних дій.

Треба зазначити, що затримка робіт, зважаючи також і на затяжну холодну весну, не пішла галузі на користь: пік посіву аграрії проходили з дефіцитом ресурсів, паливом, що стрімко вичерпувалося, і не зовсім окресленими перспективами зберігання та збуту врожаю.

Проте досить перспективною в нинішній час виглядає заява Міністерства аграрної політики та продовольства про те, що Україна під час посівної-2022 засіяла основними сільгоспкультурами 13,18 млн га земель, що становить 91,5 % від запланованих на поточний сезон 14,4 млн га, зокрема за тиждень (26 травня – 2 червня) засіяно 0,54 млн га.

Згідно з оприлюдненими на його сайті даними, станом на 2 червня площа посівів соняшника становить 4,27 млн га (87 % запланованих на 2022 р. 4,93 млн га), кукурудзи – 4,57 млн га (94 % від 4,85 млн га), ярого ячменю – 948,3 тис. га (93 % від 1,02 млн га), ярої пшениці – 189,3 тис. га (99,7 % від 189,6 тис. га), вівса – 157,4 тис. га (96 % від 163,6 тис. га), гороху – 130,6 тис. га (89 % від 145,7 тис. га).

Крім того, посівні площі під картоплею становлять 1,11 млн га (93 % від 1,19 млн га), соєю – 1,19 тис. га (95 % від 1,25 млн га), цукровим буряком – 182,1 тис. га (88 % від 206,9 тис. га), ярим ріпаком – 32,4 тис. га (98 % від 33,2 тис. га), просом – 47,3 тис. га (76 % від 62,3 тис. га), гречкою – 68,8 тис. га (84 % від 81,6 тис. га).

Мінагрополітики уточнило, що засіяна під час посівної площа вже становить 80,6 % від показників минулого року, у якому було засіяно 16,92 млн га.

За інформацією Держстату, посів озимих культур на зерно під урожай 2022 р. проведено на площі 7,6 млн га, що на 0,3 млн га менше від показника 2021 р. У тому числі: озимої пшениці та тритикале посіяно 6,5 млн га, що на 0,3 млн га менше від показника 2021 р.; жита посіяно 109 тис. га, або на 63 тис. га менше; ячменю посіяно 969 тис. га, що на 163 тис. га менше.

Крім того, посів озимого ріпаку проведено на площі 1 млн 414 тис. га, що на 442 тис. га більше від показника 2021 р. (URL: <https://minagro.gov.ua/news/v-ukrayini-zaversheno-posivnu-kampaniyu-soyashniku-ta-soyi>. 2022. 3.06).

Проте, як повідомлялося, через воєнну агресію РФ в Україні в нинішньому сезоні очікується скорочення посівних площ високомаржинальних культур (соняшника та кукурудзи) при нарощуванні площ посівів простіших у виробництві, але важливих культур з точки зору продовольчої безпеки – гороху, ячменю, вівса.

При цьому привертає на себе увагу точка зору аналітиків Українського клубу аграрного бізнесу, які прогнозують, що сукупний урожай зернових у 2022 р. становитиме близько 50,4 млн т порівняно з 86 млн т у 2021 р.

На їхню думку, у 2022 р. українські аграрії можуть зібрати такий врожай зернових культур: пшениця – 18 млн т (у 2021 р. – 32,2 млн т); кукурудза – 25,7 млн т (у 2021 р. – 42,1 млн т); ячмінь – 5,2 млн т (у 2021 р. – 9,4 млн т); інші зернові культури – 1,4 млн т (у 2021 р. – 2,3 млн т). Щодо олійних культур такі очікування врожаю у 2022 р.: соняшник – 10,6 млн т (у 2021 р. – 16,4 млн т); соя – 3,0 млн т (у 2021 р. – 3,5 млн т); ріпак – 2,7 млн т (у 2021 р. – 2,9 млн т). «Як видно з наведених даних, найнижчі теми зниження валового збору демонструють соя та ріпак. Це пов'язано з відносно невеликою масою врожаю в комбінації з високою ціною на нього, що полегшує логістичні питання при експорті. Тому частина аграріїв збільшила посіви під даними культурами. Звісно, це значно нижчі показники, ніж минулого року, коли Україна отримала рекордний врожай, однак на це є об'єктивні причини. Валовий збір буде зменшено як за рахунок посівних площ, так і за рахунок врожайності», – інформує С. Литвин, аналітик УКАБ.

За словами експерта, зменшення посівних площ відбулося за рахунок таких факторів: часткова окупація російськими військами частини територій України; територіальна близькість до бойових дій; неможливість здійснення посіву через заміновані поля та пошкоджену матеріально-технічну базу на територіях, що були звільнено. Водночас і врожайність очікується нижчою на 10 % від середніх показників через недотримання всіх технологічних процедур. «Аграрії через неможливість здійснювати подальший експорт та зниження цін на основні культури на внутрішньому ринку не мають достатньо коштів для закупівлі добрив, ЗЗР та інших складових високої врожайності. Виключення становлять хіба що озимі культури, які встигли

підживити на більшості територій до початку війни і там очікується зниження врожайності на 5 %. Та й стан озимих культур зараз добрий», – додає С. Литвин (URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/posivna-2022-ukraina-moze-zibrati-ponad-50-mln-tonn-zernovih>. 2022. 27.05).

У свою чергу аналітики Альфа-Банку України очікують на скорочення врожаю зернових у 2022 р. до 56 млн т, що стане найнижчим показником за останні 10 років. Це на третину менше за рекордний рівень 2021 р. Оцінка базується на розрахунках посівних площ у зоні окупації або активних бойових дій, поточній динаміці посівної на підконтрольних Україні територіях та скороченні врожайності через брак добрив і засобів захисту рослин. Проте «навіть цей історично малий урожай забезпечить суттєвий ресурс зерна на експорт», зазначає начальник аналітичного відділу банку О. Блінов, застерігаючи, що поки що доступні транспортні канали не дають змоги відвантажити такі обсяги товарної продукції за кордон (<https://mind.ua/publications/20241174-golovne-dobrivo-chomu-groshi-najmensha-z-problem-ukrayinskogo-apk>. 2022. 11.05).

При цьому, відповідно, треба підкреслити наявну на сьогодні проблему – елеватори України заповнені минулорічним зерном. Ситуацію може вирішити тільки розблокування портів. Альтернативний же експорт суходромом не є ефективним. Так, керівник елеваторного напрямку Solagro С. Щербань (URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/logisticnij-kolaps-elevatori-povni-a-na-kordoni-cergi-zernovoziv>. 2022. 26.05) інформує, що для адаптації до нових умов елеватори вживають певних заходів на місцях. У свою чергу, агропідприємства прокладають нові логістичні шляхи через кордон для розширення «вузького горла» експорту через ЄС. Найбільший потік зерна спрямовано на один з найпотужніших європейських портів Констанца у Румунії. Проте головні проблеми з експортом починаються одразу після перетину кордону. Експерти наголошують, що європейська інфраструктура технічно не готова до перевалки українських обсягів зерна. Укрзалізниця сьогодні готова транспортувати набагато більше зерна, ніж вона це робить. По території України – без обмежень. Далі ЄС не в стані перевалити наші вантажі, оскільки європейська залізниця не була розрахована на великі обсяги перевезень, як і більшість європейських портів.

Через неспроможність ЄС приймати великі обсяги сьогодні на кордоні чималі черги з вантажами, включаючи зерно. Один з виробників і трейдерів зерна компанія «Нібулон» вирізнялася поміж інших агрокомпаній наявністю не лише морського, а й річкового флоту. В умовах війни постраждали обидва. Заступник генерального директора із взаємодії з органами влади компанії «Нібулон» М. Різак зазначає: «Маємо 12 річкових елеваторів та широку лінію елеваторів із залізничним сполученням. Оскільки Каховський шлюз заблоковано через окупацію р. Дніпро зупинила судноплавство, також зупинено перевезення по Південному Бугу. Щоб збільшити вантажопотік по Дунаю, потрібно ще водопоглиблення до 8,23 м». Україна отримує збиток від зростання світових цін на зерно, втрати до 20 %,

а інші країни, у тому числі агресор, заробляють. «Звертаємося до світової спільноти, щоб розблокувати порти. Зараз завдання – не в прибутки вийти, а уникнути збитків через логістику, 95 % наших постачальників – реальні аграрії», – додав М. Різак (<https://agravery.com/uk/posts/show/logisticnij-kolaps-elevatori-povni-a-na-kordoni-cergi-zernovoziv>. 2022. 26.05).

В агрохолдингу «Епіцентр Агро» також нарікають на логістику. С. Нижник, керівник служби зберігання зерна «Епіцентр Агро», зазначає: «Наш бізнес зосереджено на Правобережжі, усі елеватори працюють. Нагальна проблема – логістика. Щодо цього, то маю песимістичний прогноз. Порти Рені та Ізмаїл забиті. Румуни не можуть “розпихати” зерно, не вистачає техніки. На сьогодні повний колапс у логістиці. Ми не вийдемо з нього, поки не закінчиться війна, або поки не буде досягнуто домовленостей щодо портів».

«Епіцентр Агро» не зупинив будівництво нових елеваторів з огляду на війну. «Ми єдиний холдинг, який продовжує будівництво, будуємо два елеватори на заході із зберіганням на 120 тис. т та на 160 тис. т. Вирішили не зупинятися, щоб хоча б себе забезпечити. До того ж у нас і невеликі фермери зберігають зерно, і холдинг – відмовити не можемо», – наголошує С. Нижник.

Возити зерно Європою – задоволення не з дешевих. «Європейська дорога нам коштує половини вартості товару: везли кукурудзу по 450 дол. за 1 т, зверху заплатили ще 190 дол. на тонні. Перспективи без портів я не бачу. А наші автомобілі стоять на кордоні по 5–7 днів», – додає С. Нижник (URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/logisticnij-kolaps-elevatori-povni-a-na-kordoni-cergi-zernovoziv>. 2022. 26.05).

Деякі експерти зазначають, що з червня ситуація може ще погіршитися, оскільки Європа почне возити власне зерно. На сьогодні ж українські можливості: 600–800 тис. т на місяць портами, 1,5 млн т залізницею, ще 600 тис. т автомобільним транспортом. Максимально Україна зможе експортувати 3 млн т, а до війни цей показник становив 5–7 млн т щомісячно. За таких темпів новий врожай буде складно вивозити. При цьому показовим є те, що Єврокомісія продовжує шукати ефективні засоби вивезення заблокованого Росією в українських портах зерна сухопутними шляхами і створила бізнес-платформу для контактів представників європейської логістики з українськими зернотрейдерами. Про це заявив представник Єврокомісії з питань транспорту А. Янз на брифінгу в Брюсселі. «Щоб спростити вивіз зерна, Єврокомісія започаткувала сьогодні новий інструмент у рамках європейської мережі підприємств, що дає можливість об'єднувати зусилля бізнесу у ЄС та Україні. Він спрямований на створення нового партнерства між європейськими компаніями, що пропонують транспортні чи складські рішення, та українськими зернотрейдерами, які шукають європейських партнерів з логістики», – зазначив спікер (URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-economy/3499019->

evrokomissia-sozdala-biznesplatformu-dla-vyvoza-ukrainskogo-zerna.html. 2022. 4.06).

Треба нагадати, що, за інформацією ЗМІ, унаслідок російської агресії в українських портах заблоковано понад 20 млн т зерна, призначеного для експорту, зокрема до країн Африки. Загарбники свідомо обстрілюють місця зберігання збіжжя, крадуть українське зерно. За оцінкою Єврокомісії, путінський режим навмисно робить такі дії, щоб створити глобальну загрозу голоду та скористатися нею для досягнення політичних цілей.

Експерти зазначають, що Росія ще більше посилила продовольчу кризу, розбомбивши та спаливши зерносклади на півдні та сході України, викравши сотні тисяч тонн зерна й експортувавши його на своїх кораблях, насамперед до союзної Сирії.

Ще з початку війни в Україні керівник WFP Д. Бізлі застерігав від світової продовольчої кризи. В інтерв'ю американському телеканалу «CBS» у програмі «Обличчям до нації» 17 квітня 2022 р. на питання, чи не використовує Путін голод як зброю, він відповів «так» і пояснив: «Немає сумнівів у тому, що продовольство використовується як зброя на війні в найрізноманітніших аспектах».

На засіданні Ради Безпеки ООН 19 травня Д. Бізлі застеріг: «Блокування портів в Одеському регіоні є оголошенням війни глобальній продовольчій безпеці та призведе до голоду, заворушень і глобальних потоків біженців» (URL: <https://www.dw.com/uk/faktchek-holod-yak-zbroia-u-viini-rt-proty-ukrainy/a-61975122>. 2022. 31.05).

Додатково ситуацію загострює тимчасове припинення експорту зерна Росією. Найбільший у світі експортер пшениці обмежив вивезення зернових з кінця березня до кінця червня.

За даними ООН, світові ціни на продукти вже майже на 30 % вищі за минулорічні. Генсек ООН А. Гутерреш заявив, що в наступні місяці «брак продовольства у світі» стане ще гострішою проблемою, яка може затягнутися на роки. За його словами, високі ціни на базові харчі вже призвели до того, що близько 250 млн людей перебувають на межі голоду (URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/30/7349430>. 2022. 30.05).

Цю проблему нині активно обговорюють в Україні та світі. Так, 24 травня під час Всесвітнього економічного форуму в Давосі президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн заявила (URL: <https://www.reuters.com/info-pages/supported-browsers>. 2022. 24.05), що Росія використовує постачання продовольства як зброю з глобальними наслідками, діючи так само, як і в енергетичному секторі. Крім того, вона зазначила, що «глобальне співробітництво» є «протиотрутою від шантажу». «На окупованих територіях України армія Кремля конфіскує запаси зерна та техніку. (...) А російські військові кораблі в Чорному морі блокують українські кораблі, повні пшениці та насіння», – додала вона.

Напередодні, 20 травня, подібну позицію озвучив державний секретар США Е. Блінкен (URL:

<https://www.pravda.com.ua/ukr/news/2022/05/20/7347341/index.amp>. 2022. 20.05). Звертаючись до Радбезу ООН, він закликав Росію припинити блокаду українських портів, що унеможливила звичайні маршрути експорту. «Російська влада, схоже, вважає, що використання продовольства як зброї допоможе досягти того, чого не досягло вторгнення – зламати дух українців. Постачання їжі для мільйонів українців та ще більшої кількості людей у всьому світі в досить буквальному сенсі слова “у заручниках”», – заявив він, зауваживши, що з України неможливо вивезти близько 20 млн т зернових.

Е. Блінкену активно намагався суперечити постійний представник РФ в ООН В. Небензя. Він відкинув як «абсолютно неправдиві» заяви про те, що РФ відповідальна за глобальну продовольчу кризу, яка наростає, та звинуватив Україну в нібито утриманні іноземних суден у портах і мінуванні акваторії Чорного моря, хоча мінування здійснила саме Росія.

Російську політику заперечення фактів і перекладення відповідальності за свої дії на інші країни підтримали пресекретар президента Росії Д. Песков і заступник голови МЗС А. Руденко. Перший зазначив, що джерелом проблем, які ведуть до світового голоду, є не Росія, а країни, які запровадили проти неї санкції. Другий, коментуючи слова У. фон дер Ляєн, фактично підтвердив, що Росія займається «шантажем», і заявив, що розблокування українських портів для вивезення зерна можливе за умови пом'якшення санкцій проти Росії (URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/30/7349430>. 2022. 30.05).

Отже, Росія почала активно просувати тезу про те, що заради досягнення миру та припинення війни Україна має відмовитися від окупованих Росією територій.

Відповідно, тема можливої глобальної продовольчої кризи на сьогодні дуже серйозна, а тактика блокування українських портів – свідомий крок Росії, який є інструментом шантажу.

Зважаючи на вищесказане, треба зазначити, що:

– у будь-якому випадку вирощених зернових та олійних культур буде досить для задоволення внутрішніх потреб українців, а також для часткової реалізації на експорт. Головне, щоб експорт відновився до попередніх обсягів й аграрії мали достатні фінансові можливості для проведення наступної посівної;

– на думку багатьох експертів, попри повномасштабну війну з РФ, Україна все ж зможе цього року забезпечити свої потреби також у вівсі, гречці та просі;

– ціни на зерно врожаю 2022 р. будуть рекордно високими. Проте в разі відкриття портів – повернення українського зерна на світовий ринок дасть можливість певною мірою компенсувати втрати прибутків виробників;

– досить можливим є і те, що дефіцит зерна й зростання цін на нього на світовому ринку ескалюють ситуацію та активізують міжнародну підтримку України.

Проте, як вказують експерти (URL: <https://mind.ua/publications/20241174-golovne-dobrivo-chomu-groshi-najmensha-z-problem-ukrayinskogo-ark>. 2022. 11.05), поза цими чинниками залишаються відповідні складнощі, що потребують вирішення:

1. Падіння експортної виручки України від експорту зерна чинитиме тиск на курс національної валюти.

2. Вихід з аграрної галузі частини українських гравців – через ризики, які вони вважають надмірними.

3. Зменшення присутності українських аграріїв, навіть у межах одного сезону, на світовому ринку загрожує неможливістю повернутися на попередні позиції.

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Проблеми розвитку нафтогазового сектору економіки України в умовах повномасштабного воєнного вторгнення Росії

В умовах повномасштабного російського воєнного вторгнення в Україну належне функціонування та розвиток нашого нафтогазового комплексу набуває виняткового значення для забезпечення національної безпеки. Водночас повномасштабне вторгнення російських військ на територію нашої держави створює зовсім нові умови для розвитку цього сектору вітчизняної економіки. Цей вплив повномасштабного вторгнення російських військ проявляється по кількох напрямках.

Насамперед через цілеспрямовану руйнацію російським агресором вітчизняних потужностей для виробництва та зберігання нафтопродуктів не лише значно скоротилися запаси нафтопродуктів в Україні, а й різко зменшилися можливості для їх зберігання й, особливо, виробництва в найближчому майбутньому. З повномасштабним вторгненням російських військ в Україну припинився імпорт нафтопродуктів із Росії та Білорусі. При цьому через російські авіаракетні удари виникли серйозні проблеми з логістикою поставок в Україну нафтопродуктів з європейських країн. Водночас дещо меншою мірою нинішній етап російської військової агресії проти нашої держави вплинув на функціонування вітчизняного газопромислового комплексу.

Варто також наголосити, що повномасштабне російське воєнне вторгнення в Україну створило ситуацію надзвичайно високої невизначеності щодо перспектив подальшого розвитку для всіх суб'єктів нафтогазового сектору вітчизняної економіки. Ідеться про виробників, постачальників (включно з імпортерами) та споживачів продукції нафтогазового сектору економіки, їх кредиторів, а також відповідних державних інституцій.

До цього ще додається питання визначення характеру впливу антиросійських санкцій на перспективи розвитку нафтогазового сектору вітчизняної економіки в короткостроковому періоді. Ідеться, зокрема, про обсяги вітчизняного виробництва та імпорту продукції нафтогазового сектору, логістику поставок продукції, фінансово-економічні показники підприємств і нафтогазового сектору загалом тощо. За таких обставин для забезпечення ефективного розвитку нафтогазового сектору вітчизняної економіки ключову роль відіграватиме відповідна державна політика. При цьому варто враховувати об'єктивні галузеві відмінності у функціонуванні вітчизняного нафтогазового комплексу.

Нафтопродукти. На надзвичайно високу залежність української економіки від імпорту нафтопродуктів (бензинів, дизельного палива тощо) фахівці звертали увагу вже давно, в тому числі повідомляючи про це і у відкритих джерелах інформації. Зокрема, фахівці Українського інституту майбутнього в липні минулого року зазначали, що «з шести колись чинних великих нафтопереробних заводів минулого року працював лише один – Кременчуцький нафтопереробний завод». При цьому «виробництво світлих нафтопродуктів якості Євро-5 в Україні здійснюють Кременчуцький нафтопереробний завод (“Укртатнафта”, Полтавська обл.) Шебелинський газопереробний завод (“Укргазвидобування”, Харківська обл.), а також міні-НПЗ: до 15 заводів різної потужності). На іноземних же постачальників припадає близько 70 % споживання нафтопродуктів». Водночас наголошувалося, що «Росія та Білорусь покривають суттєві частки сукупного споживання нафтопродуктів в Україні: 65 % дизпалива, 40 % бензинів та 49 % LP (скрапленого газу. – Прим. авт.). Зростання цієї залежності є загрозою для енергетичної і національної безпеки в цілому. У разі політичного рішення зі сторони Росії та Білорусі, в Україні виникне істотний дефіцит нафтопродуктів, що зумовить стрибок цін та перебої в роботі промислових споживачів, серед яких оборонний сектор, аграрні підприємства, “Укрзалізниця”» (URL: <https://uifuture.org/publications/yak-znyaty-palyvnu-petlyu/#more-8866>).

Утім повномасштабна військова агресія Росії проти нашої держави радикально змінила самі критерії вибору раціональних шляхів розвитку нафтового сектору вітчизняної економіки, в основі яких тепер лежить насамперед забезпечення національної безпеки України в умовах воєнних дій. Загалом же критерії вибору раціональних шляхів розвитку нафтового сектору різняться на періоди воєнних дій та повоєнного відновлення української економіки.

Щодо проблем розвитку нафтової галузі в період повоєнного відновлення економіки України, то про вірогідні сценарії цього процесу більш-менш предметно можна буде говорити лише після припинення воєнних дій в Україні. Це стосується як організації нафтовидобутку й нафтопереробки, так і розвитку ринку нафтопродуктів в Україні. Адже пропозиції з цих питань, які раніше висловлювалися різними експертами, за

нових обставин можуть виявитися нежиттєспроможними за критеріями безпеки та економічної ефективності.

Оскільки про дату початку та умови періоду повоєнного відновлення господарства України поки достеменно говорити неможливо, то зосередимося на аналізі проблем функціонування вітчизняної нафтової галузі в період активних воєнних дій.

Безпосереднім наслідком руйнації російськими ракетами Кременчуцького нафтопереробного заводу (НПЗ) стало подальше посилення переваги імпорту світлих нафтопродуктів над їх вітчизняним виробництвом у сукупному споживанні світлих нафтопродуктів в Україні. При цьому з географічної структури імпорту таких нафтопродуктів в Україну зникли його найпотужніші постачальники – Білорусь і Росія, а стрімко зросла роль європейських постачальників. Адже ще в минулі роки в Україну надходила певні обсяги бензину з Литви, Румунії, Угорщини, Польщі та Словаччини.

Однак практика забезпечення потреб України в бензині та дизельному паливі під час повномасштабного російського військового вторгнення довела / засвідчила, що технічно й організаційно можна покрити значні обсяги поставок цих нафтопродуктів. Питання полягає лише в забезпеченні безпеки логістики та вартості таких поставок. Розширення кола іноземних постачальників світлих нафтопродуктів в Україну залежатиме від ціни таких поставок.

Також наразі значно актуальнішою стала проблема зосередження виробництва нафтопродуктів в Україні на міні-НПЗ. Щоправда, при цьому так само як і при імпорті нафтопродуктів, треба враховувати необхідність забезпечення безпеки виробничих об'єктів, вартість організації нафтопереробного виробництва та джерела його фінансування. По суті, нинішні питання ефективного функціонування українського ринку світлих нафтопродуктів зводяться до розв'язання трьох категорій проблем: безпекових, логістичних і фінансово-економічних.

Водночас наголосимо, що статистичні дані про обсяги роздрібного продажу світлих нафтопродуктів і скрапленого газу та їх запаси на автозаправних станціях (АЗС) у Державній службі статистики України цього року не оновлюються. За умов воєнного стану на оприлюднення таких даних, виходячи з критеріїв національної безпеки, розраховувати не варто. Однак непрямим чином забезпеченість української економіки світлими нафтопродуктами та скрапленим газом відображає динаміка попиту й цін на ці товари на вітчизняному ринку. За таких обставин саме фінансово-економічні показники стають ключовими індикаторами забезпеченості потреб України у світлих нафтопродуктах.

Стрімке зростання попиту та цін на бензин і дизельне паливо, що спостерігається останнім часом, зумовлене поживленням економіки та соціальної активності населення в Україні, які так само є наслідком декупації значних територій нашої держави й істотним зниженням мобільності лінії українсько-російського фронту. Тому можна очікувати, що

попит на бензин і дизельне паливо в Україні найближчим часом зростатиме і надалі.

При цьому директор консалтингової групи «А95» С. Куюн повідомив, що «на даний момент сусідні країни, такі як Румунія, Польща та Словаччина, не справляються з українським попитом і, швидше за все, “нам доведеться везти паливо здалеку”. ...Радіус пошуку бензину постійно зростає. У травні почали приходити партії виробництва заводу з Бельгії». ...За словами експерта, ринок Європи сконцентрований на імпорті дефіцитного для регіону дизельного палива, тому практично вся інфраструктура зайнята саме цим процесом. Щодо виробництва бензину, то європейські заводи працюють переважно на внутрішній попит та зайвих обсягів, які могли б бути поставлені Україні, немає.

С. Куюн додав, що, зі свого боку, держава та трейдери шукають джерела імпорту палива в Україну, але, на його думку, обсяг поставок палива, який здатний забезпечити мінімальний попит, очікується лише в липні. Також він зазначив, що «у серпні та вересні буде сезонне зростання попиту на паливо в Україні та кабінет міністрів разом із трейдерами вивчають можливості мінімізації дефіциту в цих умовах». «Нас очікують напружені місяці пошуку... Основна проблема полягає не в Україні. У Європі побудовано чіткий бізнес, який багато років функціонував. А зараз (на ринку) з'явилася Україна (якій потрібно шукати, де купити паливо)», – додав експерт (URL: <https://focus.ua/auto/517246-deficit-benzina-v-ukraine-prodolzhitsya-po-menshey-mere-do-iyulya-ekspert>).

Водночас треба зважати на те, що світовий, а отже, і європейський, нафтові ринки функціонуватимуть вже за умов запровадження ембарго на поставки російської нафти. Загалом питання впливу ембарго на поставки російської нафти на функціонування світового нафтового ринку, розвиток соціально-економічної ситуації в Росії та розвиток російсько-українських відносин заслуговує на окреме дослідження. У цій роботі ми розглянемо вірогідний вплив зазначеного ембарго на розвиток нафтового сегменту української економіки в короткостроковій перспективі. Ідеться насамперед про обсяги імпорту в Україну світлих нафтопродуктів і вірогідну динаміку цін на них.

Як повідомляли ЗМІ, Європейський Союз (ЄС) остаточно схвалив шостий пакет санкцій проти Росії, який містить часткове ембарго на імпорт російської нафти. Ці «санкції передбачатимуть ембарго на імпорт російської нафти морем, яке набере чинності через 6 місяців, а також заборону на морський імпорт нафтопродуктів із Росії, яка почне діяти через 8 місяців. Водночас ембарго не поширюватиметься на імпорт нафти трубопроводами. Цей виняток був зроблений на вимогу Угорщини та інших країн, які не мають виходу до моря та отримують нафту через нафтопровід «Дружба»... Також запроваджується заборона для європейських компаній на страхування суден для доставки російської нафти в треті країни, яка набуде чинності через шість місяців» (URL:

https://biz.censor.net/news/3345547/evrosoyuz_nareshti_zatverdvyv_shostyyi_paket_sanktsiyi_proty_rosiyi_bloomberg). Президент Європейської комісії У. фон дер Ляєн заявила, що нафтове ембарго скоротить близько 90 % імпорту нафти з Росії до країн ЄС до кінця 2022 р. Саме з країн ЄС Україна нині отримує необхідні їй бензин і дизельне паливо.

Однак, враховуючи роль Росії в поставках нафти на світовий ринок, у багатьох фахівців закономірно з'явилося запитання про ймовірний дефіцит нафти на світовому ринку через дії цього ембарго. Проте заяви великих світових експортерів нафти дають підстави вважати, що такий дефіцит малоімовірний. Зокрема, за інформацією Financial Times, Саудівська Аравія погодилася, що зрештою вона відреагує збільшенням видобутку, якщо на ринку нафти виникне криза пропозиції. Країни ж ОПЕК+, посилаючись на падіння видобутку в Росії, ухвалили рішення про збільшення видобутку нафти. Обсяги видобутку буде збільшено до 648 тис. бар. на добу в липні і до 648 тис. бар. на добу в серпні. Спочатку країни ОПЕК+ збиралися видобувати 432 тис. бар. на добу протягом трьох місяців до вересня цього року. Хоча, за інформацією ЗМІ, наразі лише Саудівська Аравія та Об'єднані Арабські Емірати мають значні обсяги вільних потужностей, які дають можливість швидко збільшити видобуток нафти. Проте на початку червня міжнародні ціни на нафту дещо знизилися після повідомлень про те, що члени ОПЕК готові збільшити видобуток нафти для компенсації скорочення її видобутку в Росії.

Таким чином, є доволі вагомі підстави припускати, що в міру адаптації світового та європейського нафтових ринків до нових реалій функціонування, пов'язаних із запровадженням ембарго на міжнародні поставки російської нафти, умови імпорту нафтопродуктів в Україну поліпшуватимуться. Це стосується як обсягів поставок, так і динаміки цін. Хоча й очікувати на повернення цін на бензин і дизельне паливо на вітчизняному ринку до довоєнного рівня не варто. Адже вартість транспортування та зберігання нафтопродуктів через російську військову агресію стрімко зростає. Причому, на думку заступника директора НТЦ «Психея» Г. Рябцева, рішення кабінету міністрів про передачу «Нафтогазу України» близько 170 заправок компанії «Glusco», що належали В. Медведчуку, не зможе швидко вплинути на зниження ціни на паливо. А це означає, що нові, більш високі ціни на пальне закладатимуться в собівартість товарів і послуг, що так само стимулюватиме зростання інфляції. Однак ці питання за умов повномасштабних воєнних дій на території нашої держави вимагають окремого дослідження.

Якщо ж говорити про перспективи повоєнного відновлення вітчизняної нафтової промисловості, то найпершим кандидатом для цього, в тому числі і з огляду на питання національної безпеки, варто вважати Дрогобицький НПЗ. Як зазначають фахівці, ключовими перевагами з точки зору простоти організації логістики, розміщення Дрогобицького НПЗ є наступні:

1. Диверсифікованість каналів постачання сировини: можливість поставки на НПЗ нафти:

- Urals через нафтопровід «Дружба»;
- каспійські сорти нафти (зокрема, Azeri light) через нафтопровід «Одеса – Броди»;
- карпатська нафта із нафтогазовидобувних управлінь ПАТ «Укрнафта»: «Долинанафтогаз», «Бориславнафтогаз», «Надвірнанафтогаз».

2. Дрогобицький НПЗ межує з лінійним відділом «Укртранснафти»: доступний резервуарний парк зберігання української та імпортової нафти, потужності з підігріву нафти. Наявна розвинена залізнична інфраструктура.

3. Наявність з'єднання нафтопродуктопроводом із підприємством «Карпатнафтохім».

4. Знаходження НПЗ в межах 200-мильної зони стратегічних інтересів НАТО (URL: <https://uifuture.org/publications/yak-znyaty-palyvnu-petlyu/#more-8866>).

І хоча це підприємство нині знаходиться в приватній власності, але, з урахуванням стратегічних національних інтересів, питання зміни власності цілком може бути вирішене в законний спосіб.

Газ. Обставини розвитку газової промисловості України за умов повномасштабного російського воєнного вторгнення дещо відрізняються від аналогічних умов нафтового сектору вітчизняної економіки. Це пов'язано як з техніко-економічними відмінностями цих галузей, величиною їхньої сировинної бази в Україні, так і з різним значенням цих галузей для проведення військових операцій. Саме останнім чинником зумовлено те, що підприємства газової промисловості, як правило, не були цілями російських авіаракетних ударів, як це трапилося з об'єктами нафтового сектору української економіки.

Це, звичайно, не означає, що від початку повномасштабного російського воєнного вторгнення об'єкти української газової інфраструктури не зазнають пошкоджень і руйнації. Але, судячи з повідомлень ЗМІ, це відбувається переважно в зонах активних бойових дій, тоді як на об'єкти нафтової галузі росіяни «полюють» по всій Україні. Хоча і в зонах активних бойових дій пошкодження об'єктів вітчизняної газової промисловості вельми значні.

Зокрема, як повідомила 28 травня інформаційна агенція «Інтерфакс-Україна» з посиланням на дані «Оператора газотранспортної системи України» (ОГТСУ), у нашій державі «кількість зупинених через активні бойові дії газорозподільних станцій (ГРС) за тиждень збільшилася до 93, що на 75 % більше, ніж тижнем тому». За його даними, більш як половина зупинених станцій (55 %) розташовані в Донецькій області, решта – у Луганській, Харківській, Запорізькій та Миколаївській областях. «Оператор ГТС» зазначив, що причиною зупинення 41 ГРС у Донецькій та Луганській областях стало пошкодження магістрального газопроводу внаслідок російських обстрілів (URL:

<https://ua.interfax.com.ua/news/general/835417.html>). Але такі пошкодження та руйнування у вітчизняній газовій промисловості загалом мають значно менший масштаб, ніж у нафтовій.

Тому перед газовою промисловістю України наразі стоять дещо інші проблеми, ніж перед нафтовою галуззю. Зокрема, це стосується видобутку природного газу, його імпорту, заповнення підземних сховищ газу (ПСГ) в Україні тощо. Причому нині особливої ваги в розв'язанні цих проблем набувають їх соціально-економічні та фінансові аспекти. Також надзвичайно важливим позитивним чинником для розвитку вітчизняної газової промисловості в нинішніх умовах є наявність в Україні доволі потужної власної сировинної бази, що потенційно дає змогу мінімізувати обсяги імпорту природного газу. Зокрема, до обсягів газовидобутку в Україні прив'язується споживання газу населенням, що вкрай важливо для забезпечення стабільності внутрішньої ситуації в нашій державі.

Прикметно, що наприкінці травня під час зустрічі з в. о. тимчасового повіреного США у справах України А. Перселлом та директором Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) в Україні Д. Хоупом, міністр енергетики Г. Галущенко повідомив про намір України знижувати споживання газу до рівня власного видобутку. «За його словами, водночас Україна буде продовжувати перехід на безвуглецеву енергію, цьому сприятиме залучення USAID до роботи з підготовки нових проєктів розбудови енергосектору, які мають розпочатись одразу після завершення війни».

Одночасно наприкінці травня голова правління НАК «Нафтогаз України» Ю. Вітренко в інтерв'ю агентству «Інтерфакс-Україна» на Всесвітньому економічному форумі (ВЕФ) у Давосі прогнозував, що за підсумками 2022 р. через війну зниження обсягів видобутку природного газу в Україні становитиме «3–6 %, але за поточних тенденцій це точно навіть не 10 %». Генеральний директор «Смарт-Холдингу» Ю. Кір'янова, виступаючи на цьому форумі, повідомила, що в їхній компанії через війну видобуток газу упав на 22 %, і спрогнозувала, що загалом видобуток природного газу в Україні цього року знизиться до 16 млрд куб. м порівняно з 19,8 млрд куб. м у 2021 р.

Так само Ю. Вітренко наголосив, що частина приватних компаній на початку повномасштабного російського воєнного вторгнення призупинила видобуток газу, «потім вивела його на довоєнний рівень, проте тепер скаржиться на відсутність експорту, стверджуючи, що це призведе до зниження видобутку». При цьому голова «Нафтогазу» заявив, що не бачить підстав для приватних компаній скорочувати обсяги видобутку, незважаючи на те, що експорт газу наразі закритий. Він зазначив, що «та ціна, яка є на ринку, зокрема, за якою ми купуємо газ у приватних компаній, вона є вищою, ніж найбільша рента і всі витрати на видобуток, які можуть бути. Тому жодних підстав для них скорочувати видобуток немає, а навпаки». Також Ю. Вітренко натякнув на брак патріотичності в приватних газодобувних

компаній. Раніше повідомлялося, що наказом міністерства енергетики № 99 від 3 березня 2022 р. через бойові дії на території України було тимчасово призупинено експорт газу з території нашої держави.

З наведеного випливає, що цьогоріч обсяги видобутку природного газу в Україні значною мірою залежатимуть від умов узгодження економічних інтересів приватних газових компаній і держави. При цьому, звичайно, не можна забувати і про деякий ступінь імовірності деструктивного впливу чинника бойових дій на обсяги видобутку газу в Україні. Загалом у разі відсутності нового великого наступу російських військ на сході держави, газу власного видобутку, з урахуванням накопичених у підземних сховищах запасів, достатньо для забезпечення потреб у газі безпосередньо населення та комунального господарства. Хоча деяких обсягів газу потребуватиме і вітчизняна промисловість, наприклад для виробництва добрив.

Утім, у минулі роки Україна імпортувала певний обсяг природного газу з європейських країн. У 2021 р. «Нафтогаз України» імпортував 2,5 млрд куб. м газу на 42 млрд грн у середньому, це коштувало 615 дол. за 1 тис. куб. м. Однак нині ціни на газ у Європі значно зросли. Наразі, як повідомив голова правління НАК «Нафтогаз України» Ю. Вітренко, Україна не імпортує природний газ, і при цьому їй вдається збільшувати запаси газу у сховищах. Проте до кінця року такий імпорт, імовірно, знадобиться. Він зазначив, що обсяги імпорту газу в Україну цьогоріч можуть бути порівняно невеликими, хоча й не назвав конкретних показників.

Однак, як повідомив Forbes.ua, у середині травня на засіданні Комітету Верховної Ради з питань енергетики та житлово-комунальних послуг були оприлюднені матеріали, згідно з якими «Нафтогаз» потребує майже 220 млрд грн, щоб забезпечити газом наступний опалювальний сезон в Україні (URL: <https://forbes.ua/inside/naftogazu-znov-ne-vistachae-milyardiv-dolariv-zvidki-dira-i-khto-zaplatit-23052022-6129>). При цьому зазначалося, що для проходження наступного опалювального сезону «Нафтогаз України» планує імпортувати 2,7 млрд куб. м газу та ще 1,8 млрд куб. м закупити на внутрішньому ринку. Щоправда, під час засідання згаданого Комітету Верховної Ради, який відбувався в онлайн-режимі, голова правління «Нафтогазу» Ю. Вітренко зауважив, що не готовий обговорювати презентацію, оскільки «не знає, про що йдеться». На думку керівника аналітичного відділу компанії «Concorde Capital» О. Парація, «враховуючи падіння споживання, ми зможемо пройти зиму при імпорті від 2 млрд до 5 млрд куб. м газу».

Водночас треба враховувати, що імпортний газ може надходити в Україну лише з території європейських країн і за міжнародними цінами. А Росія, цілком можливо, може використати поставки газу до цих країн як економіко-політичну зброю. Для цього з 1 квітня 2022 р. і було запроваджено оплату російського трубопроводного газу, що поставляється визначеним у президентському указі закордонним контрагентам, винятково в рублях. Так, за повідомленням російського інформаційного агентства «Интерфакс», Польща, Болгарія, Фінляндія, Нідерланди, Данія та частково ФРН у зв'язку з

відмовою прийняти нову систему розрахунків вже втратили можливість отримання російського газу (URL: <https://www.interfax.ru/business/844676>).

Щоправда, на перелічені держави сукупно припадали не такі вже й великі обсяги поставок російського газу. Тим більше, що в Німеччині зазначені вище обмеження не зачепили головних місцевих імпортерів російського газу. Так само ЄС також готується до застосування Росією поставок газу як економіко-політичної зброї, вишукуючи для цього альтернативні джерела поставки газу. Та й повне припинення експорту газу до Європи загрожує самій Росії сильними негативними економічними та соціальними наслідками. А це означає, що в короткостроковій перспективі газ на європейський ринок постачатиметься й надалі. Хоча, цілком вірогідно, що в менших обсягах і за дещо вищою ціною. Загалом же проблема розвитку європейського газового ринку в нових умовах заслуговує на спеціальне дослідження.

Тому, враховуючи вірогідність різних сценаріїв розвитку європейського газового ринку, Україні критично важливо за рахунок власного видобутку забезпечити потреби в газі населення і теплокомуненерго, а до можливостей імпортних поставок газу прив'язати менш нагальні потреби вітчизняної економіки. Це, наприклад, стосується виробництва деяких видів мінеральних добрив, які можна імпортувати в готовому вигляді.

Водночас проведений вище аналіз засвідчив, що надзвичайно важливим для ефективного розвитку вітчизняної газової промисловості є розв'язання саме фінансово-економічних проблем цієї галузі. Ці проблеми пов'язані з «ножицями» цін на видобуток та імпорту газу й ціною його продажу населенню та комунальним і енергетичним підприємствам. На державному рівні органи влади вже займаються розв'язанням цієї проблеми, а практичною оцінкою ухвалених рішень стане характер розвитку вітчизняної газової промисловості в цьому й, можливо, наступному році (*При підготовці цієї роботи були використані такі джерела інформації: Дзеркало тижня (<https://zn.ua/ukr>). – 2022. – 2, 4, 5.06; Економічна правда (<https://www.epravda.com.ua>). – 2022. – 23.03; Інтерфакс-Україна (<http://interfax.com.ua>). – 2022. – 27, 28.05; Інтерфакс (<https://www.interfax.ru/business/844676>); РБК Україна (<https://rbc.ua>). – 2022. – 9.05; РЕЙТИНГ. Бізнес в офіційних цифрах (<https://rating.zone/iak-ukraini-zniaty-palyvnu-petliu>). – 2021. – 1.09; Український інститут майбутнього (<https://uifuture.org>). – 2021. – 28.07; УНІАН (<https://www.unian.ua>). – 2022. – 30.05; 2.06; Фокус (<https://focus.ua>). – 2022. – 30.05; 2.06; Цензор.НЕТ (<http://censor.net.ua>). – 2017. – 23.01; 9.02; BBC Україна (<http://www.bbc.com>). – 2022. – 9.03; Deutsche Welle (<http://dw.com>). – 2022. – 1.06; LB.UA (<http://lb.ua>). – 2022. – 2.06; Forbes.ua (<https://forbes.ua/inside/naftogazu-znov-ne-vistachae-milyardiv-dolariv-zvidki-dira-i-khto-zaplatit-23052022-6129>).*

До уваги держслужбовця

А. Шумілова, мол. наук. співроб. НБУВ

Нові надходження довідково-бібліографічних видань до відділу науково-бібліографічної інформації

1. Михайло Максимович: до 200-річчя з дня народж. : бібліогр. покажч. / уклад.: І. П. Краскова, Г. А. Павленко, Л. А. Смірнова [та ін.] ; упоряд.: І. П. Краскова [та ін.] ; відп. за вип. Н. Ю. Силка. – Черкаси, 2004. – 30 с.

Покажчик складається з переліку праць і творів визначного українського діяча XIX ст., вченого-енциклопедиста, першого ректора Київського університету св. Володимира Михайла Олександровича Максимовича, художньо-документальних творів про його життя і діяльність, його листування з відомими діячами науки і культури, друзями та матеріали до бібліографії. Допоміжний апарат – алфавітний покажчик авторів і назв.

Шифр НБУВ: Р123624

Шифр ВНБІ: д М17

2. Літературно-мистецька Буковиніана – 2005 / авт.-упоряд.: О. Г. Довгань, О. О. Гаврилук ; від. вип. А. С. Іваницька ; ред. М. М. Довгань, літ. ред. І. В. Рудько. – Чернівці : Букрек, 2005. – 144 с. : фот.

Видання розкриває життєвий, творчий шлях поета та науковця Володимира Вознюка, співака Дмитра Гнатюка, письменниці Тамари Севернюк, поета Бориса Бунчука, фольклориста-музикознавця Кузьми Смаля. Творчий доробок митців – це вагомий внесок у буковинську культуру, який певною мірою розширив обрії духовності краю. Форми популяризації цієї творчості можуть використовуватися в роботі працівників закладів культури й освіти, творчих об'єднаннях і лекторами.

Шифр НБУВ: Ва669707

Шифр ВНБІ: Ш5(4УКР)дя1 Л64

3. Літературно-мистецька Буковиніана – 2006 : метод.-бібліогр. матеріали / авт.-упоряд.: О. Г. Довгань, О. О. Гаврилук ; ред. К. Г. Волошко ; відп. за вип. А. С. Іваницька ; Чернівець. обл. універс. наук. б-ка. – Чернівці : Букрек, 2006. – 128 с. : фот.

Видання розкриває життєвий і творчий шлях відомих людей Буковини, які зробили вагомий внесок в її духовну скарбницю, дбають про думки, слова, вчинки, долю людей і землі. Зокрема, літератора Мирослава Лазарука, художника Івана Холоменюка, пісняра Василя Васкана, поетеси Віри Китайгородської.

Шифр НБУВ: Ва684808

Шифр ВНБІ: Ш5(4УКР)дя1 Л64

4. Милица Сергеевна Лапина – учёный-языковед : биобиблиогр. указ. / сост. Ю. Ю. Полякова ; вступ. ст. и науч. ред. О. Д. Михилёв ; авт. прил.: М. С. Лапина, Н. М. Березюк ; ХНУ им. В. Н. Каразина, Центр. наук. б-ка. – Харьков, 2006. – 32 с. – (Учёные Слобожанщины).

Показчик присвячено 80-річчю від дня народження кандидата філологічних наук М. С. Лапіної, вченої Харківського університету ім. В. Н. Каразіна та Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», чії праці стали важливим внеском у вивчення класично філології, історії Харківського університету. Бібліографія праць охоплює 1959–2005 рр. Довідковий апарат містить іменний показчик.

Шифр НБУВ: Р110877

Шифр ВНБІ: д Л24

5. Из досліджень українських західнопольських говірок : бібліогр. опис / уклад.: Г. Л. Аркушин, Ю. В. Громик, Ф. Д. Климчук ; Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки ; Ономастико-діалектолог. лаб. – Луцьк : РВВ «Вежа». – 2007. – 56 с.

У виданні подано перелік досліджень західнополіських говірок, їхній найповніший бібліографічний опис, зроблений діалектологами чотирьох країн – України, Білорусі, Польщі, Росії.

Шифр НБУВ: Ва695838

Шифр ВНБІ: Ш141.4–314я1 І-32

6. Лучик А. Словник еквівалентів слова української мови. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2008. – 174 с.

Пропонований словник – продовження авторських спостережень над явищами перехідності в мовній системі. Це перше в українській лексикографії видання неперекладного характеру, у якому подано особливий тип мовних одиниць, що є перехідними між фразеологізмами, словосполученнями та лексемами. У пропонованій праці увагу зосереджено на українських еквівалентах слова, значно збільшено склад цих одиниць. Описано найуживаніші еквіваленти слова (прислівникові, прийменникові, сполучникові єдності, сполуки частот, вигуків, вставних слів) з тлумаченням, ілюстраціями, антонімами, синонімами, показниками сфери вживання. Наприкінці видання подано перелік літературних джерел словника.

Шифр НБУВ: Ва704501

Шифр ВНБІ: Ш141.4–43я2 Л87

7. «Під крилами зорі» (Йосип Струцюк) : біобибліогр. показч. / Упр. культури і туризму Волин. ОДА ; Волин. ДОУНБ ім. Олени Пчілки ; упоряд. В. Бабій ; ред. Е. Ксендзук ; відп. за вип. Л. Стасюк ; вступ. ст. П. Коробчука. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2008. – 88 с.

Показчик присвячено українському письменникові, волинянину, лауреату Міжнародних літературних премій ім. Богдана-Нестора Лепкого,

ім. Григорія Сковороди, премії НСПУ «Благовіст», обласної премії ім. Агатангела Кримського Йосипові Георгійовичу Струцюку. Подано літературний доробок поета, прозаїка, драматурга, а також матеріали про його життя і творчість, редакторську, публіцистичну, перекладацьку діяльність, хронологією життєвого шляху. У скарбниці літературного набутку митця 13 книг поезії, 9 – прози, 4 – драматургії, 13 книг для дітей. Багато віршів Й. Струцюка стали піснями. Бібліографія складається з шести розділів, до яких увійшла література фондів Волинської обласної, Луцької центральної міської бібліотек для дітей та архіву письменника, видана протягом 1956–2008 рр. Довідковий апарат складається з іменного покажчика, списку використаних періодичних видань.

Шифр НБУВ: Ва710019

Шифр ВНБІ: д С87

8. З Черемшинського духу / уклад. і ред. В. Карий ; відп. за вип. А. Годорук. – Снятин : Прут Принт, 2009. – 28 с. : фот.

Видання знайомить із лауреатами премії ім. Марка Черемшини, співця Гуцульщини і Покуття, заснованої Снятинськими районною радою і райдержадміністрацією з ініціативи районної «Просвіти» та Творчого клубу ім. Марка Черемшини.

Шифр НБУВ: Р116556

Шифр ВНБІ: Ш5(4УКР)дя2 3-11

9. «Україна в житті і творчості О. Довженка» : до 115-річчя від дня народж. : кат. вист. / Держ. закл. «Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка» / уклад.: О. М. Хрістіян, Г. І. Тарнавська ; ред. Н. О. Стрілець. – Харків, 2009. – 33 с.

У виданні зібрані описи документів 1943–2008 рр. про життя та творчість видатного кінематографіста О. Довженка (1894–1956). Поданий матеріал, загальною кількістю 241 друковане видання, систематизовано за розділами. Допоміжний апарат складається з іменного покажчика.

Шифр НБУВ: Р117447

Шифр ВНБІ: д Д58

10. Українська система найменувань адресата мовлення : анот. бібліогр. покажч. і загал. бібліогр. / уклад.: М. С. Скаб, М. В. Скаб, Т. П. Свердан [та ін.] ; відп. ред. М. С. Скаб ; Чернівець. нац. ун-т ім. Юрія Федьковича. – Чернівці, 2009. – 88 с.

У посібнику вміщено анотований бібліографічний покажчик праць українських учених із проблеми лексико-семантичних, стилістичних і прагматичних особливостей українських номінацій адресата мовлення, що вийшли друком до 2007 р., а також загальну бібліографію з зазначеного питання. Зібрані матеріали продовжують і доповнюють монографію

«Українська система найменувань адресата мовлення», що побачила світ 2008 р. у Чернівцях.

Шифр НБУВ: Ва727432

Шифр ВНБІ: Ш141.4я1 У45

11. Письменники Рівненщини – лауреати літературних премій : критико-бібліогр. есе / підгот. Т. Філюк ; відп. ред. Л. Мартинюк ; Рівнен. держ. обл. б-ка для юнацтва. – Вип. 2. – Рівне, 2010. – 42 с. : фот.

Видання знайомить з інформацією про обласні та районні літературні премії, короткі біографії письменників і поетів, які народилися, проживають, творять на Рівненщині та удостоєні в 2008–2009 рр. всесоюзних, міжнародних, обласних літературних премій. Подаються бібліографічні списки творів авторів, публікації в періодичних виданнях. Допоміжний апарат складається з іменного покажчика та покажчика використаних періодичних видань.

Шифр НБУВ: В352214

Шифр ВНБІ: Ш5(4УКР-РІВ)бдя1 ПЗ5

12. Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (1860–2010): сторінки історії : колективна монографія / Л. М. Задорожна, Г. Ф. Семенюк, С. К. Росовецький [та ін.]; рец.: Л. В. Грицик, Л. І. Шевченко ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – 2-ге вид., допов. та перероб. – Київ : Вид.-поліграф. центр «Київ. ун-т», 2011. – 580 с. : фот.

Друге видання колективної монографії присвячено проблемі рецепції творчості Тараса Шевченка. Спроба наукового коментаря шевченкознавчих праць здійснена з нагоди 150-ї річниці перепоховання Тараса Шевченка. Науковий пошук у виданні структуровано відповідно до хронологічного принципу тематичних ареалів і проблем, зокрема історико-літературні дослідження, порівняльні студії, теоретико-літературний аспект; мовознавча оцінка, мистецтвознавчий пошук, психолого-педагогічні спостереження, фольклористичний аналіз, філософський аспект досліджень, Т. Шевченко та історія.

До монографії включено бібліографічний покажчик «Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка». Покажчик знайомить із працями викладачів, аспірантів, студентів. Крім основних публікацій до видання також увійшли інші матеріали (замітки, редагування, згадки тощо), що мають наукову вартість та інформативний характер. В окремих випадках подаються примітки та коментарі. Автором-укладачем В. Гнатенко зазначено джерела, що використовувалися для складання покажчика. Для зручності користування надано іменний покажчик.

Шифр НБУВ: Вc60511

Шифр ВНБІ: Ш5(4УКР)5я2 Ш37

13. Зимомря М. І. Сутність шкільництва в інонаціональному середовищі : біобібліогр. покажч. пр. Ярослава Грицковяна / М. І. Зимомря, Л. Б. Шагала ; рец.: І. Добрянський, В. Марко, Я. Поліщук ; Дрогобиц. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич : Коло, 2012. – 124 с. : фот.

Книга містить нарис про життя і творчість відомого українського педагога Ярослава Грицковяна, який понад п'ятдесят років працював в інонаціональному середовищі (Польща), а також подані найважливіші публікації вченого в галузях освіти, літературознавства, перекладознавства, культурознавства, краєзнавства та методики викладання української мови. Бібліографічний покажчик праць складається з восьми розділів: «Окремі видання» (1968–2010), «Упорядкування та редагування» (1960–1998), «Дослідницькі, літературно-критичні та публіцистичні статті» (1956–2012), «Рецензії» (1966–2009), «Художні твори» (1957–1996), «Тематика доповідей: конференції, конгреси, симпозиуми» (1982–1997), «Література про життя і творчість»: енциклопедії, довідники, словники (1988–2004), окремі видання (2000–2011), періодичні видання та індекси посилок (1965–2012); «Творчість Т. Шевченка в оцінках Ярослава Грицковяна» (1972–2011). У дев'ятому розділі подано книжкові позиції, документи, фотографії.

Шифр НБУВ: Ао270977

Шифр ВНБІ: д Г85

14. Фольклористи Буковини : біобібліогр. довід. / авт.-уклад.: М. М. Довгаль, О. О. Гаврилюк, І. В. Рудько ; ред. М. М. Довгань ; вип. ред. І. В. Рудько ; відп. за вип. А. С. Іваницька ; вступ. ст. М. Шкрібляка ; Чернівець. обл. універс. наук. б-ка ім. Михайла Івасюка. – Чернівці, 2012. – Вип. 1. – 132 с. : фот.

Довідник знайомить із біографічними відомостями, літературою про видатних фольклористів Буковини. Більшість біографічних довідок супроводжуються списками літератури про життя та творчість. Для зручнішого користування подаються іменний покажчик, умовні скорочення назв джерел.

Шифр НБУВ: В354986/1

Шифр ВНБІ: ШЗ(4УКР)дя1 Ф75

15. Сучасні письменники Закарпаття / Закарпат. обл. орг. Нац. спілки письменників України, Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. Ф. Потушняка ; упоряд.: П. Ходанич, Н. Панчук ; відп. за вип.: В. Густі, Л. Григаш. – Ужгород, 2013. – 20 с. : фот.

До довідника увійшли короткі творчі біографії членів Закарпатської організації НСПУ станом на травень 2013 р.

Шифр НБУВ: Р124739

Шифр ВНБІ: Ш5(4УКР-ЗАК)бдя2 С91

16. Микола Братан: «Я зроду – віть сільського люду...» : біобіограф. покажч. / Херсон. обл. універс. наук. б-ка ім. Олесья Гончара ; уклад. Г. П. Мокрицька ; вступ. ст. В. С. Загороднюка ; відп. ред. Л. І. Зелена. – Херсон, 2014. – 339 с. : іл., фот.

Покажчик випущено до 80-річчя від дня народження та присвячено життю і творчості відомого українського поета, прозаїка, публіциста, громадського діяча М. Братана. Посібник містить нарис В. Загороднюка, який висвітлює творчу біографію письменника та художні особливості його поезії і прози, основні дати життя і творчості, бібліографічний покажчик творів М. Братана і літератури про нього.

Шифр НБУВ: Ва809947

Шифр ВНБІ: д Б87

17. Письменники Житомирщини. Кн. 2 / авт.-упоряд., ред. М. Пасічник. – Житомир : ПП «Рута», 2014. – 360 с. : фот.

Видання об'єднало розповіді про письменників, які народилися на Житомирщині, але за різних обставин живуть / жили і творять / творили в інших областях України. Книга складається з двох розділів: «Силуети сучасників», «Профілі незабутніх».

Шифр НБУВ: В352693/2

Шифр ВНБІ: Ш5(4УКР)я2 П35

18. Брати Лупії : бібліогр. довід. / Всеукр. т-во «Просвіта» ім. Тараса Шевченка ; упоряд. О. В. Лупій ; вступ. ст. Л. Бондаренко ; ред. Л. С. Бондаренко. – Київ, 2015. – 28 с. : фот.

Довідник містить матеріали про життя, творчість і громадсько-культурну діяльність трьох братів Лупіїв: Григорія – інженера-будівельника, заслуженого працівника культури; Олесья (Олександра) – письменника, лауреата Шевченківської премії, заслуженого діяча мистецтва України; Ярослава – кінорежисера, народного артиста України. Кожний розділ складається з бібліографічної довідки, переліку творів і літератури про митця.

Шифр НБУВ: Р128749

Шифр ВНБІ: д Л85

19. Лецкін М. О. Географічні обшири України в контексті письменницьких зв'язків Івана Огієнка (митрополита Іларіона) : довід. путівник / М. О. Лецкін ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. – 100 с. : іл., фот.

Путівник кандидата філології, доцента, житомирця Михайла Лецкіна репрезентує зв'язки видатного українського науковця та християнського діяча Івана Огієнка (митрополита Іларіона) практично з усіма регіонами України – зв'язки головним чином опосередковані контактами І. Огієнка з визначними українськими літераторами кінця ХІХ – першої

половини ХХ ст. Матеріал розташовано за обласним принципом відповідного сучасному адміністративному поділу, хоча наводяться й колишні назви населених пунктів. Наводяться лише найважливіші дані про письменників та їхні зв'язки з І. Огієнком. Наприкінці путівника подано: список використаної літератури; перелік письменників і пов'язані з ними області.

Шифр НБУВ: Ва825720

Шифр ВНБІ: Ш5(4УКР)я2 Л53

20. Російсько-український геологічний словник / Г. В. Виноградов, Ю. Є. Добрянський, С. А. Мороз [та ін.] ; ред.: І. С. Нечаєва, Л. П. Львова ; рец.: О. Ю. Митропольський, В. Ф. Грінченко. – Київ : ВПЦ «Київ. ун-т», 2018. – 912 с.

Словник охоплює найуживаніші геологічні терміни і номени, терміни з інших взаємопов'язаних і споріднених з геологією терміносистем. У виданні відображена нормативна наукова термінологія, оскільки серед реєстрових лексем та українських відповідників кількість фонетичних і морфологічних варіантів обмежена, застарілі терміни і номени відсутні. Необхідна граматична інформація подана після вихідних форм словникових одиниць. Ідентичне відтворення реєстрового матеріалу зумовлене семантичною диференціацією багатозначних лексем. Автори словника при відборі реєстрових одиниць та їхніх українських відповідників ґрунтувалися на матеріалах довідкових та енциклопедичних видань, зазначених у бібліографічному списку, а також – монографій, підручників, періодичних і відомчих видань, статей, безпосередньо пов'язаних з геологічними та суміжними з ними дисциплінами.

Шифр НБУВ: Вс68069

Шифр ВНБІ: Ш141.2я2 Р75

21. Сучасний україно-російсько-англійський словник хірургічних термінів : за ред. канд. мед. наук, доц. Лепського Владлена Володимировича / редкол.: В. В. Лепський [та ін.] – Одеса : КП «Одес. міськ. друк.», 2018. – 808 с.

У словнику наведено понад 2000 термінів і словосполучень найуживанішої лексики з хірургії сучасної української, російської, англійської мов. Структура видання: Поняття клінічний термін, види клінічних термінів; Словотвір. Латинські прийменники в ролі префіксів; Грецькі префікси. Грецький алфавіт; Аа – Яя; Латинсько-український словник; Предметний вказівник; Предметный указатель; Subject index; Література.

Шифр НБУВ: Со37638

Шифр ВНБІ: Ш12-4я2 С91

22. Довідник буковинських письменників / авт. ідеї В. Джуран ; упоряд.: О. Довбуш, В. Джуран. – Чернівці : Технодрук, 2019. – 96 с. : фот.

У довіднику подано коротку інформацію, що слугує творчою характеристикою того чи іншого автора, оглядинами набутоків, які є в активі Майстрів слова Буковинського краю.

Шифр НБУВ: Ва841575

Шифр ВНБІ: Ш5(4УКР)дя2 Д58

23. Лауреати міської премії імені Богдана Хмельницького у галузі історії, культури і мистецтва (2014–2018 роки) : біобібліогр. довід. / уклад. Т. М. Колокольчикова ; ред. рада: О. Б. Василюшина, Л. В. Зозуля, С. В. Сінькова ; відп. за вип. Т. С. Козицька ; Хмельниц. міськ. рада ; Упр. культури і туризму ; Хмельниц. міськ. ЦБС ; худож. В. І. Карвасарний. – Вінниця : Твори, 2019. – 72 с. : фот.

У довіднику вміщено короткі бібліографічні відомості про лауреатів міської премії ім. Богдана Хмельницького в галузі історії, культури, мистецтва м. Хмельницького за період 2014–2018 рр., їхні фото та літературу про них. Допоміжний апарат складається з абеткового покажчика, покажчика за галузями, списку скорочень.

Шифр НБУВ: Ва840005

Шифр ВНБІ: Щ(4УКР-ХМЕ)дя1 Л28

24. Словник іншомовних слів / уклад.: Л. В. Музичко, Л. М. Шкарапута, С. М. Морозов ; худ. ред. Р. І. Калиш ; техн. ред. Т. С. Березяк ; Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Київ. нац. економ. ун-т ім. Вадима Гетьмана, Укр. мовно-інформ. фонд НАН України. – Вид. 2-ге. – Київ : Наук. думка, 2019. – 787 с.

Словник містить понад 12 000 слів і термінів, запозичених українською мовою з інших мов, а також утворених з іншомовних елементів, переважно з давньогрецької та латинської мов. Внесено загальнонавчальну лексику, поширені спеціальні терміни, термінологічні словосполучення, що вживаються в різних галузях знань, актуальну інтернаціональну лексику. У виданні подано довідку про походження наведених одиниць, написання слів і наголоси, узгоджені з чинним українським правописом. Тлумачення багатьох слів переглянуто відповідно до сучасного розуміння.

Шифр НБУВ: Ва845093

Шифр ВНБІ: Ш141.4-42я2 С48

25. Мартинова Г. Словник середньонаддніпрянських говірок / Г. Мартинова, Т. Щербина ; відп. ред. П. Ю. Гриценко ; рец.: К. Д. Глуховцева, І. В. Гороф'янюк ; М-во освіти і науки, Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси : вид. Чабаненко Ю. А., 2020. – 492 с. : іл., фот.

У словнику представлено лексичний склад середньонаддніпрянських говірок, що стали основою української літературної мови. Джерелом реєстру пропонованого видання послуговували матеріали автентичних діалектичних

текстів, записаних наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.: спеціальна картотека лексики та записи діалектного мовлення. До реєстру увійшли не тільки одиниці сучасного лексикону носіїв середньонаддніпрянських говірок, а й призабуті слова, словосполучення, фразеологізми. Словникові статті мають таку структуру: запис лексеми графічно з вирізненням напівжирним шрифтом; запис слова фонетичною транскрипцією, що передає особливості місцевої вимови; графічно подано елементи граматичної характеристики; опис семантичної структури лексеми; контекст-ілюстрацію її вживання. Кожну статтю ілюстровано мінітекстами, що відображають різні сторони матеріального, духовного життя діалектоносіїв. Уперше представлено не лише новий фактичний матеріал, але й вироблено методики збирання, систематизації, наукової обробки діалектних одиниць фонетичного, фонологічного, граматичного та лексичного рівнів, їхнього лексикографічного, текстографічного й лінгвогеографічного представлення. Словник сприяє поповненню лексикографії української мови, збереженню її говіркових особливостей. Допоміжний апарат складається зі списку літератури, списку умовних скорочень, умовних позначень типів говірок, умовного позначення говірок. Книгу завершує додаток «Ілюстрації до словника середньо наддніпрянських говірок».

Шифр НБУВ: Вc67942

Шифр ВНБІ: Ш141.4-314я2 М29

26. Сучасний англо-український, українсько-англійський словник. = Modern English-Ukrainian, Ukrainian-English dictionary. Понад 100 000 слів і словосполучень / уклад.: Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач, І. В. Шматко ; рец.: І. О. Голубовська, А. П. Мусієнко. – Київ : Арій, 2020. – 544 с.

У словнику вміщено понад 100 000 найуживаніших слів і словосполучень сучасної англійської та української мов, які охоплюють різні галузі суспільного життя. Окрім загальноживаної лексики, деяких найпоширеніших термінів, до видання увійшли англо-українські відповідники скорочень, які вживаються в суспільній комунікації, географічні назви, таблиця неправильних англійських дієслів. Допоміжний апарат складається з умовних скорочень, англійського алфавіту.

Шифр НБУВ: Ва846411

Шифр ВНБІ: Ш143.21я2 Ш37

27. Сучасний німецько-український, українсько-німецький словник. = Modernes Deutsch-Ukrainisches, Ukrainisch- Deutsches wörterbuch. Понад 100000 слів і словосполучень / уклад.: Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач ; рец.: І. О. Голубовська, Л. П. Гнатюк ; відп. за вип. С. Іванчук. – Київ : Арій, 2020. – 544 с.

У словнику вміщено понад 100 000 найуживаніших слів і словосполучень сучасної німецької та української мов, які охоплюють різні галузі суспільного життя. До видання увійшли загальноживана лексика,

найпоширеніші терміни, географічні назви. Допоміжний апарат складається з німецького алфавіту та умовних скорочень: німецькі, латинські, українські.

Шифр НБУВ: Ва846409

Шифр ВНБІ: Ш143.24я2 Ш37